

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Anna Teele Orav

Tööaeg ja tööväline aeg uudistetoimetuse ajakirjanike silme läbi

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Signe Ivask, PhD

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. TEOORIA	6
1.1 AJAKIRJANIKU TÖÖ ERIPÄRAD, EBAMÄÄRANE TÖÖAEG.....	6
1.2 TÖÖ MÕJU TERVISELE	11
1.3 EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	12
1.4 MEEDIAMAJANDUSLIK KONTEKST.....	15
2. MEETOD	18
2.1 ANDMEKOGUMISMEETOD	18
2.2 ANDMEANALÜÜSIMEETOD.....	19
3. VALIM	21
4. TULEMUSED	23
4.1 TÖÖAJA NING TÖÖVÄLISE AJA KIRJELDAMINE ALLA 5-AASTASE STAAŽIGA AJAKIRJANIKE SEAS.....	23
4.2 TÖÖAJA NING TÖÖVÄLISE AJA KIRJELDAMINE ÜLE 5-AASTASE STAAŽIGA AJAKIRJANIKE SEAS.....	31
4.3 TÖÖ MÕJU TERVISELE JA ERAELULE	37
4.4 AJASURVE JA UUDISE KVALITEET	41
4.5 TOIMETUSE KUI ORGANISATSIOONI KULTUURI ERIPÄRAD	43
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	45
5.1 VASTUSED UURIMISKÜSIMUSTELE	45
5.2 PEAMISED JÄRELDUSED.....	47
5.3 DISKUSSIOON.....	50
5.4 MEETODI- JA VALIMIKRITIKA.....	51
KOKKUVÕTE	53
SUMMARY	55
KASUTATUD ALLIKAD.....	57
LISA 1. INTERVJUU KAVA.....	62

SISSEJUHATUS

Ajakirjaniku tööaega ei piiritle kindlad raamid, näiteks kontoriklassikaks saanud vahemik üheksast viieni, ja seda võib ilmselt kinnitada kes tahes praegu Eestis töötav ajakirjanik. Kairi Janson (2017) on oma bakalaureusetöös “Maakonnalehtede ajakirjanike tunnetatavad tööülesanded” põgusalt puudutanud ka ajakirjanike tööaega, millele vastavas peatükis räägib üks ajakirjanik: „Aga töövälisest aega mul ei ole, mul on kogu aeg tööaeg. Ajakirjanik ei saa olla seitse tundi või viis päeva nädalas, ajakirjanik ongi elustiil. See ei ole mingisugune tundide värk.“

Kadri Külaotsa (2015) bakalaureusetöös räägib oma kogemusest üks 25-aastane ajakirjanik, kes tõi välja, et ta tegi ühes kuus vabadel päevadel töötades 48 ületundi, sealjuures lugemata neid tunde, mille võrra ta igapäevaselt kauem tööl oli. Ta kirjeldas, et kasvav töötempo ja kiirus läksid vastuollu ajakirjanduse maailmaparandusliku rolliga.

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis on varasemalt uuritud ajakirjanike läbipõlemist, millel on leitud otseseid seoseid üle töötamise, piiramatu tööaja ning hektilise töörütmi. Seetõttu võtan oma töö eesmärgiks uurida, kuidas ajakirjanikud tööaega tajuvad, kui palju enda hinnangul vabal ajal tööd teevad ning millisena töövälisest aega tajuvad ja kirjeldavad. Seminaritööks (Orav, 2019) läbi viidud intervjuust lähtuvalt otsustasin töösse põimida ka uudistetoimetuse ajakirjanike hinnangud sellele, kuivõrd mõjutab (kauem ja rohkem) töötamine nende tervist ja eraelu. Üks minu intervjuueeritav ütles: "Ma siin pidevalt kardan, et mingi lennuk kukub alla täpselt siis, kui ma kuskil kõrtsis olen." Sellega viitas ta sellele, et ta peab olema kogu aeg valmis kajastama uudisväärtuslikke sündmuseid.

Töös võtan luubi alla uudistetoimetuse ajakirjanikud, sest neil on suurem oht läbi põlemiseks kui teist tüüpi toimetuste ajakirjanikel, kuna uudistetoimetuse ajakirjanikud peavad olema eriti kiired ja paindlikud, sest nende töö on ettearvamatu ja sõltub täielikult päevasündmustest. Samuti on uudistetoimetuses tööjõu voolavus suurem kui teistes toimetustes. See hinnang põhineb nii eravestlustel ajakirjanikega, kellele näib, et uudistereporterite keskmine eluiga tööpostil on kaks-kolm aastat, kui ka Postimehest ning Delfist ja Eesti Päevalehest küsitud andmetel, mis näitavad, et uudistereporterite keskmine ettevõttes töötamise staaž on neli aastat. Tahan oma tööga juhtida

tähelepanu sellele, et kui toimetuse juhtkond soovib, et toimetuses töötaksid head ajakirjanikud, kes teeksid oma tööd järjepidevalt hästi, tuleb jälgida, et nad ei pingutaks üle ega teeks endale liiga.

Hektiline töörütmi ja info leviku kiirusega sammu pidamine on üks digiajastu paratamatu kõrvalnähe ning põimituna ebakindla hetkeseisuga meediaäris, mille varasemad reklaamitulud kuuluvad nüüd suuresti Facebookile ja Google'ile, peavad ajakirjanikud nagu meediaettevõtteki kohanema. Enne internetiajastut töötas ühes uudistetoimetuses palju rohkem ajakirjanikke, kui töötab praegu (Reinardy, 2010), paljud endised ajakirjanikud on valinud ka karjääri kommunikatsioonivaldkonnas. Seega tasub probleemist rääkida, et need vähesed, kes on ajakirjandusse jäänud või ajakirjanduse valinud (ka Tartu Ülikoolis on kommunikatsiooni eriala populaarsem kui ajakirjandus), ei põleks läbi ega viljeleks ennasthävitavat elustiili. Tänapäeval on inimestel töö ja vaba aja piirid seoses tehnoloogiaga hägustunud, sest kogu aeg on võimalus kasutada interneti. Kui ajakirjanikel on pidevalt võimalus kasutada oma peamiseid töövahendeid, telefoni ja arvutit, siis on ajakirjanikel ka oht pidevalt tööd teha.

Briti nädalikirja The Economist juhtkiri (2019) räägib *presenteeismist*, mis tähendab tööl olemist haige või kurnatuna, mistõttu ei ole töö enam tulemuslik, või näiliselt tööasjadega tegelemist, kuigi tegelikult tegeldakse tööga mitte seotud asjadega. Niisugune olukord on üle kantav mis tahes avatud kontoriga tööruumi, ka toimetustesse, kus ülemus näeb, mida ajakirjanikud teevad. The Economisti juhtkirja järgi teevad paljud töötajad siis pingutuse näitamaks, et nad tegelevad tööasjadega, muidu nad kardavad, et nad ei saa palgatõusu või ametikõrgendust või pole muidu heas kirjas. Samas ajakirjanduses, eriti uudistetoimetuses on töö tulemus nähtav koheselt, sest ajakirjanik teeb päevas vähemalt ühe uudise, seega ei ole ajakirjanduses näiline töötegemine kuigi otstarbekas. Siiski mõjutab ajakirjanikke toimetuse töökeskkond ning nähes, et teised on veel tööl, võib varem lahkumine tekitada süümepiinu või siis ei taheta jätta endast muljet kui varem lahkujast. Arvestades, et ületundidel võib olla mõju ka tervisele ja eraelule, esitasin oma intervjuueeritavatele ka sellega seotud küsimused.

Oma töö eesmärgi saavutamiseks intervjuueerisin semistruktureeritud süvaintervjuu meetodil 12 uudistetoimetuse ajakirjanikku, kelle hulgas on võrdselt mehi ja naisi ning lühema ja pikema staažiga ajakirjanikke. Viis intervjuueeritavat töötavad avalik-õiguslikus meedias ehk Eesti Rahvusringhäälingus ning seitse intervjuueeritavat töötavad erameedias. Üks pikema staažiga

intervjueeritav lahkus töö kirjutamise ajal (kaks kuud pärast mulle antud intervjuud) ajakirjandusest ning suundus tööle kommunikatsioonivaldkonda.

Ma viisin läbi seminaritöös ühe intervjuu ning tegin bakalaureusetöös ülejäänud. Seminaritöös püstitasin ühe uurimisküsimusena "Kui palju teevad uudistetoimetuse ajakirjanikud töövälisel ajal tööd?", kuid minu uurimismeetodiga ei ole sellele küsimusele täpset vastust võimalik saada.

Seega ma sõnastasin uurimisküsimuse ümber ning bakalaureusetöös on minu uurimisküsimused järgnevad:

1. Kuidas kirjeldavad uudistetoimetuse ajakirjanikud töövälisest aegast?

2. Kuidas erineb tööaja ning töövälise aja kirjeldamine lühema ja pikema staažiga uudistetoimetuse ajakirjanike seas?

3. Kuidas hindavad ajakirjanikud oma töö mõju tervisele ja eraelule?

1. TEOORIA

1.1 Ajakirjaniku töö eripärad, ebamäärane tööaeg

Merili Nikkolo (2010) uuris oma magistritöös ajakirjanike töörahulolu kujundavaid tegureid, milles töid ajakirjanikud ühe probleemina välja piiramatu tööaja. Intervjuudest selgus, et “tööpäeva lõppu ei tea peaaegu mitte kunagi ette” ja “töö toimub peas 24/7, puhkepausi pole“ (2010: 65). Nikkolo järeldas samas lõigus, et "ajakirjanikul on väga raske end väljaspool toimetust tööst välja lülitada, näiteks suurest avariist või muust õnnetuskohast mööda sõites jääb reeglina ajakirjanik alati seisma ja kogub infot hoolimata nädalapäevast või kellaaajast" (2010: 65), esitades seda kui iseenesestmõistetavat asjaolu ning justkui ajakirjaniku vaikimisi iseloomu. Nikkolo ei toonud välja kriitilisi aspekte selle kohta, kuidas ajakirjanikud ebaregulaarset tööaega ja selle mõju kirjeldasid. Nikkolo töös töid 87% vastanutest ehk 61 ajakirjanikku välja suurima puudusena ajakirjaniku elukutse juures stressi ja pinget, läbipõlemise, ebaregulaarse tööaja ning töötingimuste negatiivse mõju tervisele (2010: 66), millest viimasele kahele keskendun ma oma töös.

Signe Ivask (2018) leidis oma doktoritöös, et rutiinipuudus põhjustab ajakirjanike stressi ja läbipõlemist ning infovoo pidev jälgimine tähendab, et tööl ollakse ka vabal ajal ja puhkusel olles. Uudistetoimetused on konvergeerunud – sisu luuakse igale platvormile, nii kirjasõnas kui videopildis, raadios ja *podcast*’ides. Selles viimaste aastatega tekkinud olukorras ei ole ajakirjanikel veel uusi rutiine välja kujunenud, mistõttu on ajakirjanike töökoormus suurem (Ivask, 2018: 53), seda eriti noortel ajakirjanikel, kes tegelevad mitmekülgsete ülesannetega rohkem kui vanemad kolleegid. Kui töökoormus on suurem, on loogiline, et töö ära tegemiseks kulub ka rohkem aega, või tehakse töö ära kiirustades ja lohakalt.

Ivask, All ja Janson (2017) leidsid, et nooremad ajakirjanikud suhtlevad allikatega pigem meilitsi ning veedavad allikate meile oodates palju aega sotsiaalmeedias, kuid vanemad ajakirjanikud tegelevad samal ajal teiste tööasjadega. Seetõttu otsivad noored ajakirjanikud uute lugude materjali pärast tööd või kodus, mis teeb nende tööpäeva sellevõrra pikemaks (2017: 43). Nii sellest kui Nikkolo (2010) leidudest lähtuvalt püstitan esimese uurimisküsimusena: **Kuidas kirjeldavad uudistetoimetuse ajakirjanikud töövälisest aegast?**

Harro-Loit ja Lauk (2016) intervjuerisid 274 Eesti ajakirjanikku, kellest 83,7% väitsid, et neil on kas täielik või küllaltki suur vabadus otsustada, millest lugusid teha, ning 93,1% vastanutest väitis, et neil on täielik või küllaltki suur vabadus otsustada, missuguseid aspekte uudisloos esile tuua. See leid on iseenesest huvitav ka uudislugude objektiivsuse koha pealt, arvestades, et uudiste rõhuasetused on konkreetsete isiklike eelistustega ajakirjanike valitud. Tulles aga tööaja juurde tagasi: kui ajakirjanikel on enda hinnangul vabadus otsustada, millest lugu teha, ei ole neil, vähemasti mitte uudistereporteritel, vabadust otsustada, millal või kui kaua seda teha, sest tähtjad on tihenened ning uudis ei ole enam aja möödudes nii väärtuslik.

Reporterid ja toimetajad kogevad läbipõlemist kõige sagedamini, võrreldes teiste ametikohtadega ajakirjanduses (MacDonald jt, 2016: 22). Maslach ja Leiter (2016) toovad läbipõlemise peamiste tunnustena välja küünilisuse, ületamatu kurnatuse ja ebafektiivsuse ja saavutuste puudumise tunde. Bakkeri (2007) töö nõudmiste ja ressursside mudeli (*Job Demands-Resources Model*) järgi viib inimese läbipõlemiseni see, kui tema tööga seotud nõudmised on pidevalt ülekaalus ja tal ei ole ressursse, et neid nõudmisi vähendada. Sellest võib järeldada, et kui ajakirjaniku tööga seotud nõudmine ehk töökoormus on suurenenud ning ta peab töö ära tegemiseks rohkem aega ja energiat kulutama, võib ajakirjanik seetõttu läbi põleda.

Läbipõlemist soodustavad pikad tööpäevad ühes ajasurvega, mis omakorda soodustavad töö ja eraelu konflikti tekkimist (MacDonald jt, 2016: 39). Nagu Nikkolo (2010) ka viidanud on, siis sellised konfliktid võivad ajakirjanikutöös väga tihti ette tulla. Cook ja Banks (1993) leidsid, et kõige rohkem põlevad läbi noored, lühema staažiga ajakirjanikud, kes peavad vanematest kolleegidest rohkem täitma erinevat tüüpi ülesandeid, ja see tekitab stressi. Seetõttu ma uurin oma töös eraldi lühema ja pikema staažiga ajakirjanikke, püstitades teise uurimisküsimusena: **Kuidas erineb töö- ja töövälise aja kirjeldamine lühema ja pikema staažiga uudistetoimetuse ajakirjanike seas?**

Mis tahes kogemusega ajakirjanikel on oht läbi põleda juhul, kui neil on oma töö suhtes kõrged standardid, aga seda keskkonnas, kus neil on oma töö üle vähe kontrolli, neid ei ümbritse kuigi palju toetavaid inimesi ja töö eesmärk on hägustunud (MacDonald jt, 2016). Piia Puuraid (2014) leidis, et läbipõlemine ohustab pigem naisi kui mehi ning pigem nooremaid ja lühema staažiga kui vanemaid ja pikema staažiga ajakirjanikke. Ka Åkerstedt, Fredlund, Gillberg ja Jansson (2002) leidsid, et naistel esineb 1,5 korda sagedamini unehäireid ja kurnatust kui meestel. Lisaks leidsid nad, et

unehäireid ja kurnatust põhjustab ka hektiline tööruum. Arvestades, et ajakirjanduses töötamine võib kohati olla üsna hektiline, võib eeldada, et reporteritel, iseäranis naisreporteritel võib esineda töötõttu unehäireid ja kurnatust.

Maslach ja Leiter (2016) väidavad, et läbipõlemist tuleks vaadelda kui koos töötavate inimeste, ühe töörühma tunnust, mitte pelgalt kui individuaalset sündroomi, sest läbipõlenud töötaja võib mõjutada negatiivselt teda ümbritsevaid töötajaid: tekitades konflikte või katkestades tööülesandeid. Läbipõlemine võib olla ka "nakkav" (Maslach ja Leiter, 2016). Mis puutub tervise ja läbipõlemise seosesse, siis on leitud, et kehv tervis võib suurendada läbipõlemise riski ja vastupidi – läbipõlemine võib kahjustada tervist (Ahola ja Hakanen, 2014).

Ajakirjanikku on ikka kirjeldatud kui ühiskonna valvekoera, kuid see funktsioon on tugeva surve all, sest meediaettevõtted töötavad kasumi saamise eesmärgil, mis teeb ajakirjandusest oma olemuselt tööstuse nagu iga teine ettevõtte (Nygren ja Witschge, 2009: 56). Konkurentsist tulenevalt on töötingimused muutunud, efektiivsust nõutakse ajakirjanikelt üha enam: ajakirjanikud peavad suutma väiksema ajaga toota rohkem sisu ning proovima jõuda konkurendist ette.

Harro-Loidi ja Lauki (2016) 274-st küsitletud ajakirjanikust üle poolte väitsid, et neil on vähem aega teha lugude jaoks taustatööd, kuid ometi on keskmine töötundide arv suurenenud. Kuna pikad tööpäevad võivad olla ohuks tervisele ning viia läbipõlemiseni, võib väita, et kasumile orienteeritud meediaettevõtted sisuliselt eksploateerivad ajakirjanikke, tuues ohvriks nende tervise, vaba aja ning töö konflikti eraeluga.

Ajakirjanikud peavad töötama tehnoloogia arengust tingitud pidevalt muutuvates tingimustes, kuid piiratud ressursside ja aina tihedamate tähtaegadega (MacDonald jt, 2016: 4). See ei ole niivõrd tingitud ajakirjanike isiklikest valikutest, kuivõrd ettevõtete ärimudelitest ning selle kasuks tehtavatest ettevõttesisestest valikutest.

Kui ajakirjanik peab töötama piiratud ressursside ja tihenend tähtaegade tingimustes, väheneb ajakirjanikul võime enda eest hoolt kanda: süüa tervislikult, magada piisavalt ja olla füüsiliselt aktiivne ning hoida lähedasi suhteid, mis võimendab veelgi ajakirjaniku psühholoogilisi raskusi (Maskaly, 2008).

Üldiselt teevad ajakirjanikud (eriti kõrgete ideaalidega alustavad ajakirjanikud) oma tööd kire ja pühendumusega. Inimesed, kes on oma töö suhtes kirglikud, investeerivad töösse suure hulga aja ja energiat (Bourdeau, Houlfort, Leduc ja Philippe, 2018). See tähendab, et neil inimestel võib olla raskusi tööalaste piiride kehtestamisega, mis võib lõpuks viia konfliktini lähedastes suhetes, mis võib omakorda viia emotsionaalse kurnatuseni (Bourdeau, Houlfort, Leduc ja Philippe, 2018). Tänapäeval, kui ajakirjanikel on korruga käsil mitu lugu ja tähtajad on tihedad, on ajaplaneerimisoskus ja tööalaste piiride kehtestamise oskus erakordselt tähtsad. Ajaplaneerimisoskus on kõige tähtsam ja kõige lihtsam võimalus tööga seotud stressi vähendamiseks (Herbert, 2016: 35; Ivask, 2017). Kuid samas võib stress olla mõne ajakirjaniku jaoks peamine loovuse allikas (Herbert, 2016: 33).

Reinardy (2010) leidis, et ajakirjanike jaoks on kõige suuremaks probleemiks töö üleküllus, kuna ajakirjanikke ei ole toimetustes nii palju, kui oli varem ja infotulv veebist on lõputu. Gynnildi (2016) järgi kujundavad ajakirjanike tööritmi ja -korraldust peamiselt kolm tegurit: tähtajad ja planeeritud pausid, ootamatud välised katkestused ja individuaalsed eripärad. Ajasurvega toime tulemiseks on kolm võimalust: tegevuse kiirendamine (näiteks kiiremini söömine), puhkepauside vähendamine või ära jätmine ja rööprähklemine (Rosa, 2013: 122). Samas on tõsi, et kasumit taotleva organisatsiooni efektiivsuse surve vähendab ajakirjaniku võimalust planeerida oma aega nii, nagu ta tahaks. Siinkohal aitaks ajakirjanikku enesekehtestamine töökohas, mis tähendab sisuliselt ajakirjaniku autonoomiat otsustada, millest, kuidas ja millal ta lugu teeb.

Küsisin oma töö tarbeks andmeid nii Postimehest kui Delfist ja Eesti Päevalehest, et iseloomustada tööjõu voolavust. Postimehe uudistetoimetuse keskmine töölepinguga töötajate arv 2018. aastal oli 13,5 ning ettevõttes töötamise staaž 4,2 aastat. 2018. aastal oli Eesti Päevalehe ja Delfi reporterite keskmine ettevõttes töötamise staaž 4 aastat ning reportereid oli kokku 28. Aastal 2013, kui EPL ei olnud veel Delfiga ühinenud, oli Eesti Päevalehes 10 reporterit, kelle keskmine tööstaaž ettevõttes oli 2 aastat.

Ajakirjanduses töötades on võimalik oma aega juhtida, kuid see sõltub nii mitmetest eri teguritest (näiteks allikale ei sobi kokku lepitud ajal kohtuda) ning seega ei pruugi tööpäev alati plaanipäraselt minna. Kui inimene saab oma aega ise juhtida ja tunneb, et ta on oma aja peremees, siis see mõjub positiivselt tema töörahulolule ja tervisele (Claessens, Van Eerde, Rutte, Roe, 2007: 268). Inimeste ajaplaneerimisoskused võivad erineda ja sõltuda ka iseloomust ning mida motiveeritum on inimene

ülesandeid täitma, seda paremini oskab ta aega planeerida (Claessens, Van Eerde, Rutte, Roe, 2007: 268).

Reporteritel on uudisetoimetuses töötades väga palju muutuvaid tegureid, mis ajakasutust mõjutavad, nii et reporter ei saa alati olla oma aja peremees. Seda eriti digitaalajastul, mis on muutnud ajakirjanike tööruutiini ja rolli, sest sotsiaalmeedia tõttu liigub info koheselt ja kiiresti (Jordaan, 2013).

Kui ühes meediaorganisatsioonis on tööd palju, kuid töötajaid töö ära tegemiseks vähem kui tarvis oleks, siis see on tegelikult organisatsiooni valik, kas võtta töötajaid juurde või vähendada tööülesannete hulka, või siis suurendada olemasolevate ajakirjanike töökoormust, mis, nagu siit teooriapeatükist ning hiljem ka minu intervjuudest selgub, on see, kuidas meediaorganisatsioonid praegu päriselt käituvad.

Digitaalajastu, iseäranis sotsiaalmeedia olemasolu on inimeste elurütmi muutnud. 2014. aastal läbi viidud küsitlusest (Harro-Loit ja Tooding, 2017) selgus, et sotsiaalse aja kiirenemist tunnetas Eestis üle poole vastanutest: 43% leidis, et nende endi ja nende pere elutempo on läinud viimase kümne aasta jooksul kiiremaks, 21% leidis, et “oluliselt kiiremaks” (Harro-Loit ja Tooding, 2017: 18). 64% vastanutest leidis, et igapäevase töö tempo on muutunud viimaste aastatega kiiremaks ja pingelisemaks (Harro-Loit ja Tooding, 2017: 18).

Ületöötamist võib vähendada efektiivne ajaplaneerimine. Aga kui töö autonoomsus (vabadus) on madal, siis ei pruugi ajaplaneerimine olla valik: ajaplaneerimine eeldab, et töökohas võib inimene oma päevakava ise sättida ja öelda ei lisäülesannetele, kuid igas töökohas see ei kehti (Claessens jt, 2007: 268).

Kõigest mõned ületunnid nädalas võivad mõjutada tervist (Rau ja Triemer, 2004: 53). Ületunnid vähendavad töörahulolu ja üldist õnnetunnet, põhjustavad unehäireid, vähendavad võimet lõõgastuda ning teevad tuju halvemaks, mis kõik kokku võivad vähendada töö tõhusust ja jõudlust (Rau ja Triemer, 2004: 70). Spurgeon, Harrington ja Cooper (1997) leidsid, et ületundidest tingitud pereprobleemid on oluline faktor tööstressi tekkimisel. Pikad töötunnid on ühest küljest omaette stressorid, kuna inimene võitleb kurnatusega, püüdes säilitada oma professionaalsust, kuid teisest küljest mõjutab pikalt töötamine inimese kokkupuudet töökoha teiste stressoritega (Spurgeon,

Harrington ja Cooper, 1997). Kõrge stressitase võib suurendada teatud tüüpi haigestumiste riski, nagu näiteks psühhiaatrilised probleemid, südamehaigused, seedehäired ning luu- ja lihaskonna haigused (Spurgeon, Harrington ja Cooper, 1997). Ületunnid on seotud ka isikuomaduste ja suhtumisega tehnoloogiasse: kes on rohkem tehnoloogiasõbralikud, kalduvad töötama pikemalt kui vähem tehnoloogiasõbralikud inimesed (1997: 370). Seda arvesse võttes võib tänapäeval, kui ajakirjanikud töötavad isiklike sülearvutite ja nutitelefonidega, ületöötamine olla võrreldes varasemaga süvenenud. Enamik ajakirjanikke kasutavad internetti ja sotsiaalmeediat uudiste otsimiseks (Kruikemeier ja Lecheler, 2016).

1.2 Töö mõju tervisele

Nikkolo (2010) läbi viidud uuringus märkis 87% ajakirjanikest töörahulolu langetava tegurina lisaks ebaregulaarsele tööajale, stressile ja pingele ning läbipõlemisele ka töö negatiivset mõju tervisele (need vastusevariandid olid esitatud ühe vastusekomplektina, seega said ajakirjanikud valida vaid kogu komplekti korraga). Nikkolo ei käsitlenud neid tegureid eraldi ning ei peatunud oma töös kuigi palju ajakirjaniku töö negatiivsetel tervisemõjudel. Ajakirjanikud vastasid küsimustikule kirjalikult ning üks vastaja kirjutas, et suur osa ajakirjanikest suitsetab, osa liialdab alkoholiga (Nikkolo, 2010: 66). Vastaja tõi välja, et tihti pole aega regulaarselt sooja toitu süüa –siis jäetakse šokolaadi ja saiakesi (Nikkolo, 2010: 66). Nikkolo aga toonitas, et selle näite puhul on tegu ühe inimese arvamusega ning töö negatiivne mõju tervisele ei pruugi olla ajakirjanike seas valdav (Nikkolo, 2010: 66). Seetõttu püstitan ma kolmanda uurimisküsimusena: **Kuidas hindavad ajakirjanikud töö mõju tervisele ja eraelule?**

Nikkolo uuringus tõid ajakirjanikud elukutse peamise puudusena välja töökeskkonna, millega on seotud ka isikliku elu ja töö konflikt, mis tuleneb sellest, et pingelise töö tõttu jääb vähe aega eraeluks (Nikkolo, 2010: 99). Üks Nikkolo intervjuueeritav kirjeldas töö mõju pereelule järgnevalt: „Aeg-ajalt on tunne (ja ka praktiline elu kipub seda näitama), et olemaks hea ajakirjanik, pead sa olema üksik ja vallaline või kaasast lahkuläinud ületunde mittelugev töönarkomaan või lihtsalt oma huvidele keskendunud egoist. Teine võimalus on see, et sinu kaasaks on sattunud inimene, kes teeb nagu Kukerpillide (oli vist?) laulus kodus kõik tööd ära sinu eest.“ (Nikkolo, 2010: 66).

Ajakirjanikud töid välja, et töövaba aega on nii vähe, et pole aega ennast täiendada või raamatuid ajaviiteks lugeda („Sul pole öö ega päeva, töö- ega puhkepäeva vahet, unusta eraelu, harrastused jne“; „Kui tahad elada oma elu, vali teine elukutse. (Spordi)Ajakirjanik on 24 tundi ajakirjanik“, „Vähe aega jääb ka enesetäiendamiseks, ilukirjanduse lugemiseks“) (Nikkolo, 2010: 66).

Parker, Teuchmann ja Totterdell (1999) leidsid, et ajasurve on otseselt seotud halva tuju ja emotsionaalse kurnatusega. Samas leidsid nad, et kui töötaja tunneb, et tal on töö juures mingit laadi kontrolli, näiteks kaasatakse teda otsuste tegemisel või muutuste arutamisel, siis see vähendab või isegi ennetab emotsionaalset kurnatust (Parker jt, 1999: 51). Mitmetest uuringutest on ilmnenu, et naistel, kellel on töö juures intensiivne ajasurve, esineb sagedamini ärevust ja depressiooni (Parker jt, 1999: 51).

1.3 Empiirilised lähtekohad

Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava tudengid on uurinud uudise loomiseks kuluvat aega ja ajakirjanike tööritme (Kivi, 2016), uudisetoimetuste ajakirjanike läbipõlemist (Puuraid, 2014) ja kommunikatsioonivahendite mõju ajakirjanike ajakasutusele (All, 2017). Luges neid ja teisi minu uurimisküsimustega seotud probleeme käsitlevaid töid, sain kinnitust, et ajakirjanike tööaja ja töövälise aja tunnetus ning töö mõju tervisele vajavad uurimist ja kaardistamist.

Heleri All uuris kommunikatsioonivahendite mõju erineva kogemusega ajakirjanike ajakasutusele ning leidis, et vanemad ajakirjanikud eelistavad helistada ning nooremad saata meile, mistõttu pikendavad nooremad ajakirjanikud meilidele vastuste ootamisega oma tööpäeva ja teevad tööd kauem: „Vaatluspäevadel saabusid e-kirja teel lubatud vastused tihti alles kella 15-16 ajal pärastlõunal ja sedagi tihti alles siis, kui ajakirjanik oli allikale meeldetuletava kõne teinud. Nii sai noor ajakirjanik loo kirjutamise juurde asuda alles siis, kui vanemad juba tööpäeva lõpetamas olid. See aga venitas nende tööpäeva pikemaks ja sundis neid toimetusse jääma viimastena, siis kui kõik teised juba lahkunud olid.“ (All, 2017)

All tõdes oma töös, et noored ajakirjanikud kulutavad suure osa oma tööpäevast lihtsalt ootamisele ja pausidele: “Ka otsitakse endale pauside ajal asendustegevusi. Suheldakse Facebookis lähedaste ja sõpradega, lootes, et kui vestlus lõpeb, on e-kiri allika vastustega saabunud. Seda võib järeldada sellest, et oma töölaua taha jõudes värskendavad noored kohe oma postkasti. See jätab mulje, et oodatakse kirja. Asendustegevused võtavad enda alla väga suure osa noorte ajakirjanike tööpäevast. Samal ajal tuleb aga loo valmimise tähtaeg üha lähemale ja aega päriselt artikliga tegelemiseks jääb üha vähemaks.” (All, 2017)

All avastas, et nooremad ajakirjanikud käivad pidevalt oma töökohalt ära, teevad kohvipause ja räägivad allikatega mujal, vanemad aga on suurema osa päevast oma töökohal, kirjutavad ja helistavad sealt, lahkuvad laua tagant vähem kui nooremad.

Alli uuringutulemustest lähtudes kavatsen küsida oma intervjuueeritavatelt, kuivõrd on ületunnid seotud tööajast tehtud pauside ja ootamisega, mida saaks vältida efektiivsema töökorraldusega – Alli (2017) järgi meilide saatmise asemel helistamisega.

All kirjutab järelduste peatükis: “Samamoodi ei saanud ma vaatluse teel teada seda, kui palju noored ja kogenumad ajakirjanikud kodus oma töö peale mõtlevad ja kui pikalt jätkub tööprotsess, näiteks teema otsimine, hiljem toimetusest lahkudes.” Sellest lähtudes olen intervjuukavasse lisanud küsimused, et selgitada, kui palju ajakirjanikud kodus töö peale mõtlevad või tööd teevad.

Kairi Jansoni (2017) bakalaureusetöös ütleb üks intervjuueeritav, et ajakirjanik ei saa olla kellast kellani, sest see ei ole töö, vaid elustiil. “Töövälise aega mul ei ole, mul on kogu aeg tööaeg.” Samas peatükis kirjeldab teine ajakirjanik: „Ja ma olen maniakk, tõesti, et kui ma näen midagi, siis ma tean, et vau, seda võib online’i kasutada ja. Ja ma võin vabalt põrandalapi käest visata ja minna tulekahjule, mis lähedal põleb, et jah.“ Sellest lähtuvalt küsin oma uuritavatelt, kuivõrd mõjutab kirg oma eriala suhtes kalduvust teha ületunde või olla kogu aeg töö lainel, mõtete või tegevustega töö juures.

Janson leidis, et rohkem kui 16-aastase staažiga ajakirjanikud kirjeldasid enim, et määratlemata tööaeg on üks ajakirjanikutöö omadusi ning kuni viieaastase staažiga ajakirjanikud ei märkinud, et ajakirjanikutööaeg on piiritu: nemad määratlesid õhtud ja nädalavahetused kindlalt töövälise ajana

(Janson, 2017: 39). Seega ma saan uurida, kuivõrd vanemad ja nooremad ajakirjanikud seda leidu kinnitavad ning kuidas sellesse ise suhtuvad, mida põhjuseks toovad.

Jansoni tööst selgub ka, et töövälisel ajal otsivad ajakirjanikud teemasid ja lugude materjali, mõni kirjutab nädalavahetustel või õhtuti lugusid (Janson, 2017: 39). Põhjused on erinevad: lugu on värskelt meeles, nädalavahetusel pole kedagi toimetuses segamas või muidu ei jõua teisi asju valmis (Janson, 2017: 39).

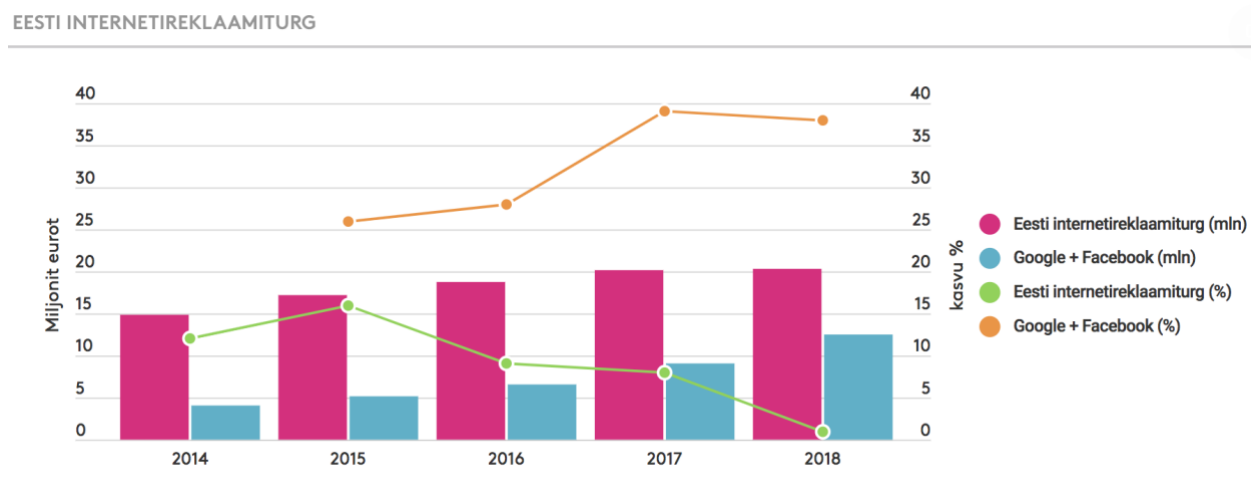
Kadri Külaotsa (2015) bakalaureusetöös räägib oma kogemusest ajakirjanikuna N23: “Pidin ikkagi ületunde tegema, mille eest ma palka ei saanud ja töötama nädalavahetusel jne.” (Külaots, 2015: 82). Ja teine intervjuueritav lisab, et tegi ühes kuus vabadel päevadel töötades 48 ületundi, sealjuures lugemata neid tunde, mille võrra ta igapäevaselt kauem tööl oli. Ta kirjeldas, et kasvav töötempo ja kiirus läksid vastuollu ajakirjanduse maailmaparandusliku rolliga (Külaots, 2015: 82).

Eva-Lotta Kivi (2016) uuris uudise loomiseks kuluvat aega, millest muuhulgas selgus, et ajakirjanike tööpäev algab tavaliselt hommikul kell üheksa ja lõpeb õhtul ajavahemikus 17.00-19.00 (Kivi, 2016: 30). Intervjuueritud ajakirjanike sõnul lõpeb ametlikult tööpäev küll õhtul kell viis, kuid enamasti tuleb tööl olla kauem, sest uudise loomise protsess kestab kauem (Kivi, 2016: 30).

Virgo Siil (2017) uuris spordiajakirjanike läbipõlemist pikemal pingeperioodil ning tema töös ütles üks intervjuueritav: “Ei, tegelt, noh see kõlab õudselt koledasti, aga ainus variant, kuidas õhtul koju minnes kiiresti saada nii palju ennast lõdvaks lasta, et sa suudaksid magama jääda, mitte et sa pead ootama kolm tundi enne kui pinge ära lahtub, on ikkagi ära juua pool pudelit veini. Sealt tulebki ajakirjanike alkoholism.” Tegemist oli spordiajakirjanikuga, kelle tööpäev venibki öiste tundideni spordivõistluste kellaaegadest tulenevalt, kuid alkoholiküsimuse saan peegeldada ka uudistetoimetuse ajakirjanikele.

1.4 Meediamajanduslik kontekst

Digitaalajastust tingitud muutuste keerises on üha raskem näha ajakirjanikku kui ametit, sest meedia sisu on aina mitmekülgsem, auditoorium üha killustunum ja ajakirjandusžanrid segunenud (Nygren ja Witschge, 2009: 57). Väljaannete senised ärimudelid on suure surve all, sest trend näitab, et reklaamiturg on suuresti üle kolimas Facebooki ja Google'isse. Esitan selle illustreerimiseks Kantar Emori andmed Eesti internetireklaamituru kohta, kust on selgelt näha, et Eesti internetireklaamiturul (mille alla kuuluvad ka veebiväljaanded) liiguvad summad on jäänud pidama ja lõpetanud kasvamise, küll aga on kasvanud Google'i ja Facebooki reklaamitulud.

Joonis 1. Eesti internetireklaamiturg (Kantar Emor, 2019)

See olukord on mõjutanud ka meediaettevõtete kasumlikkust. Börsiettevõtte Ekspress Grupp, kuhu alla kuuluvad Delfi, Eesti Päevaleht, Eesti Ekspress, Maaleht ja Õhtuleht (kahasse Suits Meediaga), 2018. aasta kvartali aruandes seisab: "Tulude kasvule avaldab järjest enam negatiivset mõju asjaolu, et kaks globaalset kontserni, Facebook ja Google, on kasvanud märgatava turuosani kohalikel reklaamiturgudel. Nende kahe ettevõtte Eestis, Lätis ja Leedus müüdud reklaamimahtudest puudub ülevaade. Keeruliseks teeb reklaamikonkurentsi ka asjaolu, et erinevalt kohalikest ettevõtetest ei pea

reklaamihiiud maksma oma reklaamituludelt Eesti, Läti ega Leedu makse, kuna teadaolevalt müüvad mõlemad ettevõtted oma reklaami Balti riikide turgudele läbi Iirimaa ettevõtete." Ekspress Grupi 2018. aasta 12 kuu konsolideeritud puhaskasum oli 0,03 miljonit eurot. Võrdluseks: Ekspress Grupi puhaskasum aastal 2017 oli 105 korda suurem ehk 3,15 miljonit eurot ning sarnases suurusjärgus on olnud puhaskasum ka aastatel pärast 2009. aasta majanduskriisi, mil ettevõtte oli kahjumis. Alates aastast 2012 on Ekspress Grupi puhaskasum varieerunud ühe miljoni euro piires, mis tähendab, et 2018. aasta kasumlikkuse langus 0,03 miljoni euroni oli küllaltki drastiline. Ettevõtte kvartali aruandes seisab, et kasumlikkuse languse on eelkõige tinginud suur hinnakonkurents ja sisendhindade kasv trükiteenuste ja paberväljaannete segmendis ning kontserni trükikoda on tulenevalt langevatest tiraažidest hinnasurve all, mistõttu on kasumlikkuse langus olnud oodatust suurem. Täiendavalt mõjutasid tulemust ka töjõu-, elektri- ja paberikulu, millest viimane on avaldanud mõju ka Kontserni kirjastusettevõtetele Ekspress Meedia ja Õhtuleht Kirjastus. Aruandes seisab, et viimase 12 kuu jooksul on viie suurima ajalehe tiraažid langenud umbes 10 600 eksemplari ning trükkitavate tiraažide müüginahud on vähenenud. AS Ekspress Meedia on hakanud korraldama kontserte ja konverentse selleks, et ettevõtet kasumlikuna hoida.

Sellegipoolest kasvasid 2018. aastal Ekspress Grupi müügitulud 8% võrreldes 2017. aastaga. Müügitulu kasv tuli peamiselt reklaamivõrgustiku ja sihtrühmapõhiste reklaamimüügilahenduste pakkuja Adnet Media enamusosaluse ostmisest novembris 2017, mis on kasvatanud koos Delfidega oluliselt kontserni *online*-tuluseid ja osakaalu kogukäibes. Sellest võib järeldada, et sihtrühmapõhised reklaamimüügilahendused mingil määral tasakaalustasid Facebookile ja Google'ile läinud reklaamitulu puudujääke.

Postimees Grupi 2018. majandusaasta aruanne ei ole töö kirjutamise hetkel veel saadaval, seega andmed ettevõtte kasumlikkuse kohta sel aastal puuduvad, küll aga võib välja tuua selle, et aastal 2017 oli Postimees Grupi (tollase Eesti Meedia) meediaäri 5,6 miljoni euroga kahjumis (Äripäev, 2018). Sellegipoolest oli kontsern 2017. aastal 13 miljoni euroga kasumis, tulusaks osutusid kinnisvaraportaali kv.ee ning ostukeskkond osta.ee. Ei saa ka öelda, et aastal 2017 oleks Facebook ja Google oluliselt mõjutanud Postimees Grupi reklaamitulu, arvestades, et Postimees Grupi käibest umbes kolmandiku moodustas reklaamitulu, mis ulatus 33,2 miljoni euroni ning kasvas aastaga 9% (Äripäev, 2018).

Kuigi avalik-õiguslik ringhääling ei peaks reklaamikeelu tõttu erameediaga majanduslikult konkureerima, siis selgub Eesti Rahvusringhäälingu eelarvest (2019), et ERR peab end erameediaga konkureerivaks ning soovib seda arengut jätkata:

"2018. aasta oli veebiuudistele auditooriumi laiendamise osas väga edukas - tõusime veebruaris suuremate meediaväljaannete konkurentsivälisele kolmandale kohale ja seda edu on õnnestunud hoida. Oleme parandanud ka positsiooni kvalitatiivselt, millele viitab rohke tsiteerimine Postimehes ja Delfis, eriti kõvade uudiste vallas. Seda arengut tahame jätkata. /.../ Meediaorganisatsioonid peavad järjest enam turundusega tegelema, sest konkurents meediatarbija tähelepanu pärast on suur ja jätkuvalt kasvav. ERR-il on kohustus ja vajadus säilitada mõjukat positsiooni ühiskonnas." (ERRi eelarve, 2019)

Kokkuvõttes võib öelda, et meediaettevõtetele on raske püsida kasumlikuna, mistõttu pannakse suurema surve alla ka ajakirjanikud, kellelt oodatakse kasumi sisse toomist ettevõttesse. Kõikide nende muutuste tõttu on raske öelda, et ajakirjanikel on oma töö üle kontroll (Nygren ja Witschge, 2009: 57). Iga tööpäev võib olla täiesti uus ja ootamatu, sest reporterile võib tulla ülemuselt korraldus toota sisu platvormile, millega tal varem kokkupuudet ei ole olnud (näiteks uudis video vormis), või toota niisugust sisu, millele on oodata palju lugejaid (ehk ostjaid ja klikkijaid).

2. MEETOD

2.1 Andmekogumismeetod

Kasutan oma töös kvalitatiivset uurimismeetodit, sest kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab minna süvitsi, uurida ja kirjeldada intervjueeritava isikliku kogemust (Laherand, 2008). Leidsin, et minu uurimisküsimustele on võimalik leida vastused vaid ajakirjanike isiklike kogemuste põhjal, sest minu töö puudutab piiri, mil töö- ja era- ehk isiklik elu kohtuvad. See tähendab, et minu töö teema on iga intervjueeritava jaoks isiklik, ehk isegi tundlik. Seetõttu otsustasin, et andmekogumismeetodiks sobib kõige paremini silmast silma süvaintervjuu. Silmast silma intervjuerides on võimalik intervjueeritavaga saavutada usaldusväärne kontakt (Rubin ja Rubin, 2012: 178). Leian, et niisugune usaldus on aluseks intervjuude õnnestumisele.

Otsustasin, et minu uurimisküsimustele saab kõige paremini vastused semistruktureeritud intervjuude abil, sest intervjuude ja bakalaureusetöö õnnestumiseks tervikuna pean silmas pidama kahte tõsiasja: 1) et kogutud andmeid hiljem ühise koodipuuga analüüsida, peavad intervjuud olema ülesehituselt ja küsimustelt sarnased; 2) et kogutud andmed oleksid võimalikult sisukad, originaalsed ja informatiivsed, pean mina intervjuerijana aktiivselt kuulama ning vajadusel kuulamis põhised juurde küsima või küsimuste järjekorda muutma. Semistruktureeritud intervjuu võimaldab seda, sest ühest küljest kasutatakse seal varem koostatud intervjuukava, teisest küljest võib semistruktureeritud intervjuu läbiviimisel muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik, Harro-Loit, Kello, Linno, Selg, Strömpl, 2014).

Intervjuu kava koostamisel võtsin aluseks nii teoreetilised lähtekohad kui varasemalt tehtud tööd, mis on puudutanud ajakirjanike tööaega, rutiini ja harjumusi, näiteks Kairi Jansoni (2017), Heleri Alli (2017), Eva-Lotta Kivi (2016) ja Kadri Külaotsa (2015) bakalaureusetööd ning Kadri Külaotsa (2017) magistriritöö. Ajakirjanike tervise kohta käivate küsimuste koostamiseks lugesin lisaks ka läbipõlemise teemal tehtud töid, näiteks Virgo Siili (2017) ja Piia Puuraidi (2014) bakalaureusetöid.

Intervjuu kava koostades jätsin ruumi jätkuküsimustele, mis on semistruktureeritud küsimuste kava loomulik osa. Jätkuküsimused (*follow-up questions*) on kuulamispõhised küsimused, mida küsida siis, kui intervjueritav ütleb midagi ootamatut, aga siiski teemaga seotut (Rubin ja Rubin, 2012: 159).

Seminaritöös viisin läbi ühe intervjuu, et katsetada intervjuu kava ning saada aimu silmast silma semistruktureeritud intervjuu iseärasustest. Esialgu küsisin sissejuhatavaid ja täpsustavaid faktiküsimusi ning umbes intervjuu 15. minutil hakkasin küsima teemaga seotud küsimusi. Intervjuu kestis veidi üle tunni ning hiljem analüüsides selgus, et osa küsimusi ei olnud teemaga üldse seotud. Seetõttu tegin intervjuu kava ümber, lähtudes nii sellest, mida ma esimesel intervjuul kuulsin, kui empiirilisest ja teoreetilisest materjalist. Võtsin ka eesmärgiks, et bakalaureusetöös ei kestaks minu intervjuud üle 45 minuti. Lisaks sain ma esimese intervjuuga kinnitust sellele, et mul on võimalik luua intervjueritavaga usalduslik suhe ka juhul, kui me oleme teineteisele peaaegu võõrad, nagu me intervjueritavaga olime.

Bakalaureusetöös jäid intervjuud vahemikku 30 minutit kuni 1 tund, keskmiselt 40–50 minutit, sest kasutasin ära võimalust lähtuvalt isiklikust huvist ajakirjanduse eriala vastu küsida vahepeal ka küsimusi, mis otseselt minu uurimisküsimustesse ei puutunud, kuid aktiivsest kuulamist siiski üles kerkisid ja minu tähelepanu paelusid. Sellest töös analüüsin aga vaid minu uurimisküsimustesse puutunud vastuseid.

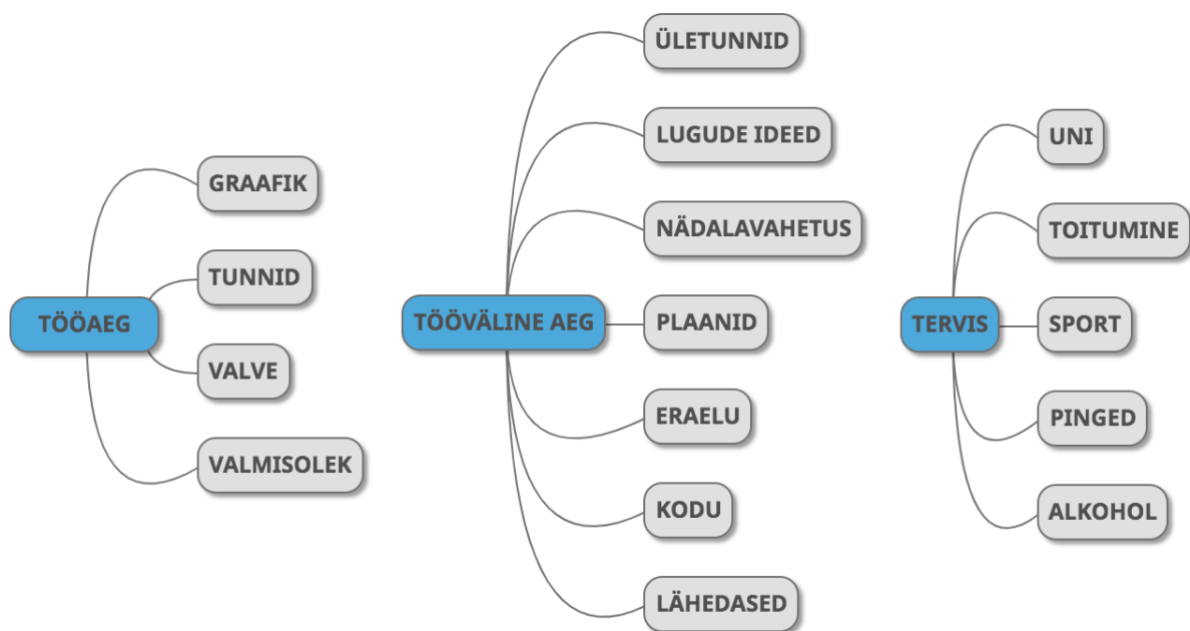
2.2 Andmeanalüüsimeetod

Kasutasin selles töös kvalitatiivset sisuanalüüsi, sest see võimaldab võtta arvesse ka ridade vahele peidetut ehk latentset informatsiooni (Kalmus jt, 2015). Samuti on kvalitatiivse sisuanalüüsiga tekkinud koode ja kategooriaid võimalik muuta analüüsi käigus. Kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärk on leida ja koguda niisuguseid koode, mis võtaks kokku uurimisküsimuste seisukohast olulised tähendused (Kalmus jt, 2015). Kuna minu uurimisküsimused ei põhine niisugusel varasemal empiirilisel materjalil, mida ma uue valimi peal testida sooviksin, siis ma kasutan avatud ehk induktiivset kodeerimist, et tekstist ja uurimisküsimustest põimituna leida just niisuguseid koode, mis minu uurimisprobleemi kontekstis kõige enam tähendusi kannavad. Minu töös on tegemist

horisontaalse analüüsiga, sest ma analüüsin samade koodidega erinevaid intervjuuid, nende osasid. Intervjuude mitmekordsel lugemisel ja uurimisküsimustele toetudes määrasin kindlaks koodide kategooriad, märgistades tekstis ära need kohad, mis on minu töö kontekstis olulised.

Seminaritöös tehtud intervjuu tõestas, et silmast silma semistruktureeritud intervjuu on parim viis soovitud andmete kogumiseks, sest võimaldab minna temaga süvitsi, saavutada intervjuueeritavaga usalduslik kontakt ja saada võimalikult palju uusi ja originaalseid detaile, mis vastavad minu uurimisküsimustele.

Bakalaureusetöös analüüsisin koodipuuga ülejäänud 11-t intervjuud ning toon peamised tulemused uurimisküsimuste kaupa välja.

Joonis 2. Koodikategooriad

3. VALIM

Otsustasin võtta valimisse uudistetoimetuse ajakirjanikud, sest eelnevatest instituudis tehtud töödest ning isiklikust ja tuttavate kogemustest lähtudes on just uudistetoimetuse ajakirjanike tööruum kõige kiirem ning põhjustab ka rohkem pingeid kui näiteks uurivas, meelelahutuslikus või mõne konkreetse teemasuunitlusega toimetuses töötamine. Uudisereporterid peavad tihti täitma nii lehte kui veebi ning sõltuvalt allikatest ja sellest, mis parasjagu päeval juhtub, võib töökorraldus olla ettearvamatu. Kiire töötempo ja sellest tulenevad pinged sillutavad teed nii ületundidele kui ebatervislikele harjumustele, mis on mõlemad minu töö uurimisfookuseks.

Bakalaureusetöös intervjueerisin 11 erineva (lisaks ühele seminaritöös tehtud intervjuule) tööstaažiga ajakirjanikku erinevatest toimetustest: nii trüki-, raadio- kui teleuudiste toimetustest. Viis intervjueeritavat töötavad avalik-õiguslikus meedias ehk Eesti Rahvusringhäälingus ning seitse intervjueeritavat töötavad erameedias, nii Postimees Gruppi kui Ekspress Gruppi kuuluvates väljaannetes.

Minu valitud intervjueeritavad on kõik reporterid, mõned neist täidavad lisaks ka toimetamise ja juhendamise ülesandeid. Jagasin intervjueeritavad alla 5-aastase ja üle 5-aastase ajakirjandusliku tööstaaži järgi ning jälgisin ka soolist tasakaalu. See tähendab, et minu 12-liikmelisse valimisse kuuluvad 6 naist ja 6 meest ning 5 alla 5-aastase tööstaaži ja 7 üle 5-aastase tööstaažiga ajakirjanikku (esialgu arvasin ekslikult, et ühe ajakirjaniku staaž on lühem). Trüki-, raadio- ja teleuudiste ajakirjanikud jagasin vastavalt 7 trükimeediast, 3 raadio-, ning 2 teleuudistest, sest erinevate ajakirjanikega rääkides tundus mulle, et trükimeedia tempo võib raadio- ja teletempost ettearvamatum ja kaootilisem olla, seega tasuks seda rohkem uurida.

Kõike seda arvesse võttes on Rämmeri (2014) järgi tegemist sihipärase valimiga, sest ma soovisin sõltuvalt uurimiseesmärgist leida tüüpilised või ideaalsed küsitletavad, kelle ma ise välja valin. Intervjueeritavad valisingi eeltoodud kriteeriumite järgi välja, kirjutasin nende töömeilidele ning kõik intervjueeritavad olid ka kohe nõus intervjuuks kohtuma. Kohtusime nii toimetustes kui kohvikutes, üks intervjueeritav palus kohtumist vabas õhus, sest ütles, et teema võib teda emotsionaalseks muuta. Viis intervjueeritavat olid mulle varasemast tuttavad (kuid mitte sõbrad) ning seitse olid võõrad.

Intervjuu hea tava näeb ette, et intervjuueeritavatele tagatakse konfidentsiaalsus, mis tähendab, et pärisnimed ja asutuste nimed, mis võimaldavad intervjuueeritava või mõne mainitud isiku kiiret tuvastamist, transkriptsioonis anonümiseeritakse, asendades need pseudonüümidega (Thomson jt, 2005, Lepik jt, 2014 kaudu). Seetõttu asendasin transkriptsioonides nimed sõnaga "kolleeg" või mõne muu sünonüümiga ning võtsin ära kõik konkreetsele toimetusele või väga konkreetsetele tööülesannetele viitavad tähendused. Välja arvatud Eesti Rahvusringhäälingu toimetuse töötajate puhul, sest a) ma võtsin valimisse vaid ERRis töötavad raadio- ja telereporterid; ja b) selleks, et tuvastada võimalikke erinevusi avalik-õigusliku ning erameedia ajakirjanike tööaja tunnetuse vahel, pean ma ka analüüsis neil vahet tegema. Siiski jälgisin, et konkreetset reporterid ei oleks nende töökoha või tööülesannete järgi äratuntavad. Intervjuueeritavatale andsin tiitliks respondendi ning tähistasin nad transkriptsioonides numbritega (nt R1). Transkribeerimisel kasutasin Suonineni (1993b: 113, Laherand, 2008 kaudu) transkriptsioonimärke.

KOOD	SUGU	AJAKIRJANIKU STAAŽI KATEGOORIA (aastates)	TOIMETUSE LIIK	ERAMEEDIA/ AVALIK-ÕIGUSLIK
R1	N	...-5	trükk/veeb	erameedia
R2	M	26-...	trükk/veeb	erameedia
R3	N	11-...	trükk/veeb	erameedia
R4	N	21-...	tele	avalik-õiguslik
R5	M	16-...	raadio	avalik-õiguslik
R6	M	...-5	trükk/veeb	erameedia
R7	M	11-...	tele	avalik-õiguslik
R8	N	...-5	trükk/veeb	erameedia
R9	N	11-...	trükk/veeb	erameedia
R10	N	...-5	raadio	avalik-õiguslik
R11	M	...-5	raadio	avalik-õiguslik
R12	M	11-...	trükk/veeb	erameedia

Tabel 1. Intervjuueeritavate profiilid

4. TULEMUSED

Selles peatükis toon välja tulemused vastavalt minu uurimisküsimustele. Esimeses peatükis keskendun sellele, kuidas alla 5-aastase tööstaaziga ajakirjanikud tööaega ning töövälise aega kirjeldasid. Teises peatükis toon välja, kuidas kirjeldasid tööaega ning töövälise aega üle 5-aastase staaziga ajakirjanikud. Kolmandas peatükis kirjutan sellest, kuidas hindasid ajakirjanikud töö mõju tervisele ja eraelule. Neljandas peatükis kirjeldan, mida arvavad ajakirjanikud ajasurve ja uudise kvaliteedi seosest ning viimaks toon lühidalt välja, kuidas mõjutab toimetuse kui organisatsiooni kultuur ajakirjanike ajakasutust.

4.1 Tööaja ning töövälise aja kirjeldamine alla 5-aastase staaziga ajakirjanike seas

Intervjueerisin viit ajakirjanikku, kelle staaz jäi alla viie aasta (staazideks 1,5a, 3a, 3a, 2a, 2a). Esitan siin peatükis vastused olulisematele küsimustele nagu (1) mitu tundi ajakirjanik keskmiselt iga päev töötab, (2) kas ajakirjanikul on enda hinnangul töö juures rutiin, (3) mis on ajakirjaniku jaoks töövälise aeg, (4) kas ajakirjanik täidab tööülesandeid töövälisel ajal, (5) kas ajakirjanik otsib lugude jaoks uut materjali töövälisel ajal ning (6) kas toimetuse tasustab ületunde või ette nähtust rohkem tehtud tööd?

Küsimusele, kui palju teeb ajakirjanik ühes päevas keskmiselt tööd, vastasid intervjueeritavad erinevalt: üks ütles, et üheksa tundi, teine kaheksa, kolmas seitse-kaheksa, "kui veel juurde mõelda taustatöö". Reporter R_11 vastas, et "palju see normaalne tööpäev on, kümnetunnine, eks ole". Küsisin, mille järgi normaalne.

R_11: Noo kui on nelikümmend tundi nädalas. Aa siis on kaheksa tundi.

Siis on kaheksa tundi jah.

R_11. No ma arvan, et ma töötan siis kümme kuni kaksteist tundi.

Iga päev?

R_11: Ja, no keskmiselt.

Sellest selgub, et reporter arvas esimese hooga, et kümnetunnine tööpäev on normaalne, millest võib järeldada, et ta võtab ka oma 10–12-tunniseid tööpäevi normaalsusena. See selgub ka hiljem intervjuust, et ta ei näe nii pikkades tööpäevades probleemi.

Reporter R_6 ütles, et ta töötab päevas keskmiselt kümme tundi, kuid nentis siis, et töötab tegelikult rohkem, tuues välja selle, et see pole töö, vaid elustiil. "Kodus ma ikkagi midagi teen, homme teema on vaja leida kuskilt."

See näitab, et ajakirjanikul on probleeme piiride kehtestamisega töö- ja eraelu vahel. Kuid kindlasti ei ole asi ainult ajakirjanikus endas, vaid ka toimetuse töökultuuris. Kui ajakirjanik ütleb, et "homme teema on vaja leida kuskilt", siis see tähendab, et toimetuse hommikusel koosolekul a) eeldatakse, et ajakirjanik tuleb koosolekule, teema taskus ja b) ei aidata ajakirjanikku teema leidmisega, olgugi et toimetuses on nii uudistejuht-tegevtoimetaja kui peatoimetaja ning teised ajakirjanikud ja toimetajad, kes võiksid teoorias kõik teemasid märgata ja omavahel jagada. Samas on ajakirjanike töölepingutes tööülesandena kirjas uudiste, temade ja allikate leidmine, kuid üldiselt seal ei ole klauslit, et seda tuleks teha ka töövälisel ajal. Kui ajakirjanik seda siiski töövälisel ajal teeb, siis tekib küsimus: miks on tema töökoormus nii suur, et ta ei jõua oma tööülesandeid tööajal ära teha?

Viie kolme ajakirjanikuga rääkisime rutiinist. Ajakirjanik R_8 ütles, et tal on küll rutiin välja kujunenud, nii palju, kui see võimalik on, kuid üldiselt on tema lood valminud seitsmeks-kaheksaks (mis teeb tööpäeva pikkuseks 10-11 tundi), mitte viieks-kuueks nagu viimasel ajal.

Ajakirjanik R_10 ütles, et rutiini on vähe ning lisas samas: "Mida kiiremini ma saan allikad kätte ja nendega intervjuu kokkulepped ja kellaajad paika, seda kiiremini saan ma need intervjuud ja lootus on, et seda kiiremini saan ma ka õhtul koju minna." Ajakirjanik R_11 tunnistas, et tööpäev kaldub rutiinist tihti kõrvale. "Kui sa mõtled tööruutiini onju, siis sellise kogu päeva jaoks no ei ole kujunenud rutiini välja."

See resoneerub Signe Ivaski (2018) doktoritöö leiuga, et ajakirjanike läbipõlemist põhjustab rutiinipuudus. Samas tõid minu intervjuueeritavad korduvalt välja, et rutiinipuudus sõltub ka allikate

valmidusest koostööd teha või üldse allikate kättesaamisest. Kuid samas põhjustab ka allikate tagaajamine stressi, mis on ühes rutiinipuudusega teesillutajaks läbipõlemisele.

ERRi reporteri R_10 lepingus on kirjas, et ta peab olema kogu aeg, ka töövälisel ajal valmis kajastama uudisväärtuslikke sündmuseid, "kui otseselt tööpäeva ei ole, aga kui plahvatab pomm, siis ma pean tegema kõike selleks, et see sündmus saaks võimalikult kiiresti kajastatud". Ka ERRi reporter R_11 ütles, et "ma siin pidevalt kardan, et mingi lennuk kukub alla täpselt siis, kui ma kuskil kõrtsis olen", viidates sellele, et ta peaks olema siis see inimene, kes seda sündmust peab kajastama.

Viiest intervjuueritavast kolm ütlesid selgelt, et nad täidavad tööülesandeid töövälisel ajal, milleks on peamiselt uute lugude jaoks ideede või materjali otsimine ning ka järgmiseks tööpäevaks ette valmistamine. Uudiste jälgimist vabal ajal nad tööülesandena ei näinud, kuid töid siiski välja, et see on ajakirjanikuna iseeneslik ja iseenesestmõistetav, et nad end toimuvaga kursis hoiavad. Kahest ajakirjanikust üks, kes töövälisel ajal tööülesannetega ei tegele, vastas küsimusele, kas ta otsib töövälisel ajal uute lugude jaoks materjali, järgmiselt:

R_8: *(paus) Kusjuures eriti ei otsi, see ei ole nagu mingisugune ilmselt väga hea asi, mida öelda ajakirjanikuna /.../. Lihtsalt ma tunnengi noh, et kui ma juba töö juures olen panustanud nii palju, et ma lähen koju ja siis hakkab veel, et see on osalt küll ka meelelahutuslik, aga ikkagi see pole nagu minu valitud meelelahutus justkui. Et ma üldiselt ikkagi vähemalt praegusel ajal oma elus ei suuda seda teha. Kui midagi jääb silma või kuulen kellegi vestlustest midagi, siis see ikka läheb teemana kirja, aga muidu spetsiaalselt ei otsi.*

Intervjuueritava esimene lause viitab latentselt sellele, et üldiselt ajakirjanikelt eeldatakse, et nad otsivad alalõpmata uut materjali või vähemalt käivad sihilikult selle pilguga ringi, kas siis füüsilises maailmas või internetiavarustes. Intervjuueritava sõnastus annab aimu ka häbi- või ebamugavustundest "tunnistades", et ta töövälisel ajal uute lugude materjali ei otsi. Intervjuueritava R_8 sõnul on tööväliline aeg tema jaoks siis, kui ta on saanud loo valmis, läheb koju ja ei tegele mitte ühegi, ka pooleliolevate lugudega. Seda siis, kui tegemist on "tavaliste uudistega", mitte "keeruliste teemadega". Kui reporteril R_8 on raskemad teemad käsil, siis ta mõtleb nende peale vabal ajal väga

palju, räägib oma lähedastega ja võtab seda oma ellu "kuidagi vaimselt kaasa". Sellest järeldub, et intervjueeritav ei tee küll tööülesandeid vabal ajal, kuid kui teema on raske, siis ta kannab seda endaga kaasas ka pärast tööd.

Teine ajakirjanik, kes ei öelnud selgelt, et ta täidab töövälisel ajal tööülesandeid (seda osalt ka seetõttu, et ma ei küsinud meie intervjuu iseloomust lähtudes temalt seda küsimust konkreetselt) ütles aga, et tema jaoks on tööväliline aeg nendel hetkedel, kui kaob täielikult ära ajakirjaniku roll ning tal on neid hetki iga päev väga vähe. Küsimusele, mis on tema jaoks tööväliline aeg, vastas ta järgnevalt:

R_6: Kõige lihtsam on vist öelda niimoodi, et see on see aeg, kui ma ei ole siin toimetuses. Aga see ei ole õige, kui ma nii ütlen. Teine võimalus on öelda, et see on siis, kui ma ei tee tööd. Või siis, kui ma ei mõtle üldse, et mul on töö olemas kui selline. Siis võib-olla see aeg on ainult siis, kui ma teen sporti, siis on see tunne, aga seda mul ei ole õnnestunud nüüd kaks aastat väga teha. Muidugi ka siis, kui ma mängin klaverit näiteks, siis on seda tunda, unustad üldse ära, et ajakirjandusega seotud oled. Siis vahepeal näiteks (.) kui olen sõpradega, siis ka unustad ära. Need on need hetked, kui täielikult kaob ära ajakirjaniku roll.

Kui tihti neid hetki on?

R_6: Ma arvan, et vähemalt viis minutit iga päev. Vähemalt viis. Rohkem ei julge pakkuda.

See näitab väga konkreetselt seda, et intervjueeritav ei ole kehtestanud tööalaseid piire. Samas tekib küsimus, kas ta üldse tahab või on proovinud neid piire kehtestada? Ma ei taibanud temalt seda kohe küsida, kuid meie intervjuu üldine tonaalsus viitas sellele, et tema praegune olukord ei tekita talle erilist muret – või tekitab, aga ta ei taha seda tunnistada kas endale või ei tahtnud tunnistada mulle kui uurijale. Ta väljendas küll kahetsust, et ta ei ole jõudnud töö tõttu sporti teha kaks aastat – mis on ka iseenesest väga kõnekas ja šokeeriv.

Kolm ajakirjanikku ütlesid, et nad tegelevad vabal ajal tööülesannetega. R_1 ütles, et ta tegeleb töövälisel ajal tööülesannetega "päris tihti", R_10 vastas, et tal on ühes argipäevas töövälisest aega

neli-viis tundi ning ta proovib end kodus ette valmistada ja kursis hoida sellega, mida järgmine päev võib tuua, vajalikku eeltööd teha. On üldlevinud soovitus järgida mudelit 8-8-8, mille järgi peaks olema magamiseks kaheksa, tööks kaheksa ja vabaks ajaks kaheksa tundi, seega võib järeldada – arvestades, et reporteri R_10 sõnul tema töö tema unetunde ei häiri – et ta teeb ühes päevas tööd ja valmistab end tööks ette 11-12 tundi. Küsimusele, kui palju ta päevas keskmiselt tööd teeb, vastas ta, et see sõltub hästi palju sellest, mis kell saavad rääkida temaga allikad, kuid üldiselt teeb ta keskmiselt 7-8 tundi päevas tööd, lisaks taustatöö, näiteks kodus dokumentide vaatamine ja järgmise päeva ette valmistamine.

Kui nüüd võtta arvesse, et (1) ta teeb keskmiselt 7-8 tundi päevas tööd, lisaks taustatöö kodus, (2) tal on argipäevas töövälisest aega 4-5 tundi ning (3) unetunde tema töö ei sega, siis järelikult kulub tal koduseks taustatööks 3-4 tundi. See üldistus on aga väga lihtsakoeline, sest nagu intervjuueeritavgi välja toob, siis keskmist on keeruline öelda. Kui küsisin temalt, kui palju ta kodus taustatööd teeb, vastas ta, et teeb siiski "tund-poolteist-kaks tundi". Sellegipoolest tekitab küsimusi asjaolu, miks intervjuueeritav kodus taustatööd teeb? Ta tõi välja ka selle, et samas on perioode ja õhtuid, **"kui ma tean, et ma peaksin midagi vaatama või ma peaksin mõtlema**, aga ma üldse kuidagi ei viitsi või ei jaksa või ei ole seda õiget tunnet" ning siis ta tegeleb kodus taustatööga umbes pool tundi. Küsisin, kust tuleb see tunne, et ta justkui peaks otsima kodus teemasid? R_10 vastas: "Ma vahepeal ikkagi tunnen, et teised on paremad ja et siis kuidagi konkurentsist püsida või ka millegi hea ja suure ja huvitavaga välja tulla ja siis tekib tunne, et kui ma praegu ei otsi, siis võib-olla homme olen halvem."

See vastus on väga kõnekas. Esiteks ütles intervjuueeritav, et "on perioode, kui ma tean, et ma peaksin midagi vaatama või ma peaksin midagi mõtlema". See resoneerub R_8 öelduga, et "see ei ole ilmselt mingi väga hea asi, mida öelda ajakirjanikuna" selle kohta, et R_8 töövälisel ajal lugude jaoks materjali ei otsi. Samamoodi viitas R_10 sellele, et ta justkui **peaks** mingitel perioodidel kodus teemasid otsima. Mõlemad on märk intervjuueeritavate tunnetusest, nagu peaks ajakirjanik kõige toimuvaga kursis olema ja pidevalt uut loomaterjali otsima. See tunnetus on reaalsusega vastuolus, sest ei ole võimalik, et üks ajakirjanik lisaks oma päevatööle, oma lugudega tegelemisele jõuaks veel kursis olla kõige muuga, mis sel päeval – või perioodil – Eestis (või maailmas) toimub. Kuid samas on kursis olemise surve täiesti arusaadav, sest tahetakse sammu pidada kolleegidega

ning muidugi mõista ühiskonnas toimuvaga, sest kaudselt on ka see ajakirjaniku, vähemasti tunnetatav, ülesanne.

Kui intervjueritav R_1 oli vastanud, et ta täidab töövälisel ajal tööülesandeid päris tihti, siis ma küsisin temalt, kas see häirib teda, millele ta vastas järgnevalt:

R_1: Ee kohati sellepärast, et seda aega ei saa tagasi (.) seda tehtud tööaega. Seda (.) ületundi ei maksta kinni ja seda aega ei ole niimoodi, et näiteks, kui oled kuu aega õhtuti teinud natuke kogu aeg, sest need pommuudised lihtsalt on juhtunud, siis sa ei saa selle eest vaba päeva ega midagi. Et noh (.) see tekitab pingeid ka just nende inimestega, kes ei tööta meedias, et ee vahepeal ma olen pidanud mingisugused kokkusaamised lükkama edasi sõpradega, et ma olen öelnud, et kuule, just mingisugune tulekahju=no ma saan päästeametilt sõnumeid ka, kui midagi toimub ja siis ee olen lükanud edasi tunni võrra või nii ja kuigi nad üritavad olla hästi mõistvad, siis vahepeal on tekkinud natuke konflikt, nad on küsinud, et kas sa oled töönarkomaan ja sul ei ole üldse enda elu jaoks aega ja (.) see on raske (naer).

Sellest lõigust järeldub, et töövälisel ajal töötamine häirib ajakirjanikku, sest seda aega ei saa tagasi võtta ja seetõttu on ta pidanud sõpradega kokkusaamisi edasi lükkama, mille peale on sõbrad teda töönarkomaaniks tembeldanud. **Sellest lõigust selgub, et tema toimetuses ei tasustata ületunde ei rahas ega vabade päevadega. Ühes teises erameedia toimetuses tasustatakse ületunde vabade päevadega ning kolmandas (ERRis) makstakse enam tehtud tööde eest tüki kaupa rohkem palka, kuid kui nii-öelda ette nähtud tööle kulub normist rohkem aega, siis seda ei tasustata.**

ERRi ajakirjaniku R_11 sõnul töötab ta keskmiselt iga päev 10 kuni 12 tundi mitmetel põhjustel: tööd on palju, mõne looga läheb kauem, keeruka intervjuu saab liiga hilja. Töövälisel ajal ta jälgib infot, helistab allikatele ja vastab meilidele, mõtleb lugusid ette. Ta ei näe probleemi igapäevaselt 10-12 tundi töötamises ning sellest kui "ületundidest" ta ei mõtle. Raadioreporterina peab ta monteerima oma lood ise, mis tähendab, et hommikuseks uudistesaaateks võib ta lugu monteerida alles eelmisel õhtul või isegi öösel. "Kui ma saan oma viimase intervjuu kätte kell seitse õhtul, siis see tähendabki, et olen siin kella üheksani-kümneni, või kui on mahukas lugu, siis isegi üheni öösel."

Ühel valimiste perioodil tuli reporteril R_11 ette, et ta oli tööl järjest **nelikümmend päeva**. Selle eest sai ta ühe nädalavahetuse, kus ta ei pidanud tööle minema (tal on kolleegiga nädalavahetused ära jagatud juhuks, kui mingil nädalavahetusel midagi uudisväärtuslikku juhtub, siis üks neist on kogu aeg valves). R_11 sõnul nende toimetuse juht pakub vabu päevi või maksab preemiat, kui keegi on väga palju töötanud, kuid samas on töötajaid liiga vähe:

*R_11: Aga üldiselt ega tema (ülemuse–A.T.) käed on ka seotud, et selles mõttes, et kui sul on mingi hulk ressursi, eks ole, ja samal ajal sul on vaja mingi hulk tööd ära teha, seda ressursi on vähem kui tööd, et siis noh, sa ei saagi väga midagi teha. **Et siis lihtsalt teevad kõik rohkem.***

Selle viimase lause – "et siis lihtsalt teevad kõik rohkem" – on intervjueeritav esitanud täieliku iseenesestmõistetavusena, mida ma aimasin ka tema hääletoonist ja miimikast intervjuu ajal. See näitab, missugune on Eesti Rahvusringhäälingu organisatsioonikultuur. Arvestades, et info hulk on tegelikult lõputu ning uudisväärtuslikke sündmusi juhtub kindlapeale rohkem, kui on toimetuses reportereid neid kajastamaks, siis on ilmselgelt ressursi – nii tööjõudu kui raha – alati vähem kui potentsiaalseid tööülesandeid. Seega näib, et ERRis on normaalsus see, kui "kõik teevad rohkem". Kuid isegi sellise suhtumisega ei ole võimalik kõike ära teha, seega taandub see lõpuks reporterite enesekehtestamise ja piiride tõmbamisele. Kuid kindlasti tuleb arvestada, nagu ma teooriaosas ka välja tõin, et töökeskkond ja teised töötajad paratamatult mõjutavad töötaja suhtumist töösse, nii et sellise suhtumise välja juurutamine võib ühes organisatsioonis olla küllaltki keeruline.

Siinkohal tekib veel üks ERRi-spetsiifiline küsimus: kui meediaettevõtted töötavad kasumi nimel ning võivad nõuda oma ajakirjanikelt rohkema töö ära tegemist selle jaoks, et ettevõtte kasumlik püsiks, siis mille nimel laseb ERR oma töötajatel 10-12 tundi päevas ning vabal ajal tööd teha? Ühe võimaliku vastusena võib eeldada, et kui ERR jätab tegemata mingi hulga tööd, avaldamata mingi hulga lugusid, mida avaldavad Delfi ja Postimees, siis kaotab ERR oma vaataja-kuulaja-lugeja ning ei püsi enam konkurentsist teiste meediaväljaannetega. Sellele viitab ka teooriaosas välja toodud lõik ERRi eelarvest (2019). Kui tuua aga sisse ka läbipõlemine, mida soodustavad ületunnid, pikad päevad, pingeline töö, siis pikas perspektiivis on ERRile niiviisi kahjulik toimida, ERR võib nii

kaotada oma ajakirjanikud, kel on oht põleda läbi või kes läbipõlemiskartuses juba varakult valivad vähem kurnava töö.

Uurisin ajakirjanikelt, kui tihti nad on pidanud oma eraelulisi plaane töö tõttu tühistama.

Üldiselt vastati, et **nad ei teegi plaane pikalt ette, sest teavad, et nende töö on ettearvamatu.**

Reporter R_11 rääkis, et ta küll võib midagi nädalavahetuseks planeerida, aga kui juhtub midagi olulist, peab ta minema seda kajastama, "et niisuguseid suuremaid plaane pole väga mõtet teha".

Küsisin, kas ta elu käib tööritmi järgi, mispeale ta vastas, et see on päris hästi sõnastatud. Selle põhjal võib öelda, et ajakirjaniku R_11 elus on kõige valdavam tema töö ning seejärel tuleb alles kõik muu.

Ka ERRi reporter R_10 rääkis, et tavaliselt, kui ta mõtleb, et töö saab läbi kell neli, siis tegelikult saab läbi pool viis, ning ka temal on tulnud ette olukordi, mil ta on pidanud mitu kuud ette planeeritud teatrisse mineku ära jätma, sest ta teeb nädalavahetusel tööd. See kinnitab, et

ajakirjaniku R_10 töö on ettearvamatu ja seega on tal raske pikalt plaane ette teha. Reporter R_8 kirjeldas oma toimetuse olukorda paindliku süsteemina: kui kellelgi on vaja vaba päeva, siis ollakse valmis andma see "lihtsalt selle arvelt, et nad teavad, et me mõnikord töötame rohkem".

Ta lisas, et minutite ja tundide lugemist pole, kõik käib kokkuleppel. Reporter R_8 kirjeldas, et ta on õppinud ületunde vältima, sest tema sõnul on ületunnid olnud seotud tema enda tööritmiga, mis on ajas läinud efektiivsemaks.

Vabal ajal töötamise on R_8 mõtestanud enda jaoks niimoodi, et kui ta ületunde ei teeks, vaataks ta kodus telekat ning need asjad kaalukausile pannes leiab ta, et oma elu kulutamine ajakirjandusele on mõistlikum kui kodus teleka vaatamine. "Ajakirjandustöö aitab sul näha ja elada elu palju rohkem, kui võib-olla tavalise inimesena on võimalik elu elada." Sellest võib järeldada, et kuna reporteri R_8 töö on tema jaoks nii oluline ja paeluv, siis ta leiab, et vaba aja kulutamine tööle on igal juhul etem kui niisama teleka vaatamine ja kodus olemine.

Mis puutub toimetuste ületundide tasustamise ja märkamise praktikatesse, siis ühes erameedia

toimetuses tasustatakse ületunde vabade päevade kinkimisega, mis teeb üle töötanud ajakirjanikule kindlapeale head meelt, kuid on siiski huvitav just toimetuse kui ettevõtte seisukohast. Sisuliselt tähendab see ju ikkagi ajakirjaniku ekspluateerimist.

Samas, kui ajakirjanik saabki vaba päeva, siis ta saab ju ikkagi oma igakuise palga, ka selle päeva eest. Teises erameedia toimetuses on samuti kombeks vabade päevadega ajakirjanikke tasustada.

Reporter R_6 sõnul on tema toimetuse juht väga hea ja inimlik ning ütleb, et "võta need tunnid tagasi, mine varem ära või võta vaba päev". R_6

lisas, et tal on neid vabu päevi kogenenud ning ühel hetkel oli tal "kuskil reservis 20 vaba päeva", mis võisid tema hinnangul tekkida jõuludel ja aastavahetusel töötamisest.

Kokkuvõtteks – intervjuerisin viit alla 5-aastase staažiga ajakirjanikku, kellest kolm ütlesid selgelt, et täidavad töövälisel ajal tööülesandeid, milleks on peamiselt uute lugude jaoks ideede või materjali otsimine ning ka järgmiseks tööpäevaks ette valmistamine. Üks intervjueritav ei öelnud selgelt välja, et ta täidab tööülesandeid töövälisel ajal, kuid see, et ta siiski seda teeb, järeldus sellest, kuidas ta rääkis oma töökoormusest ja vabast ajast. Seega **viiest intervjueritavast neli täidavad tööülesandeid töövälisel ajal**. Ükski ajakirjanikest ei öelnud, et tal on töö juures kindel rutiin, millest ta igapäevaselt kinni saab pidada. Ajakirjanike igapäevane keskmiste töötundide arv varieerus 7-st 12-ni. Ajakirjanikud tõid välja, et nad üldiselt ei tee plaane pikalt ette, sest teavad, et nende töö on ettearvamatu.

4.2 Tööaja ning töövälise aja kirjeldamine üle 5-aastase staažiga ajakirjanike seas

Intervjuerisin seitset ajakirjanikku, kelle erialaseks tööstaažiks on rohkem kui viis aastat. Esitan siin peatükis vastused olulisematele küsimustele nagu (1) mitu tundi ajakirjanik keskmiselt iga päev töötab, (2) kas ajakirjanikul on enda hinnangul töö juures rutiin, (3) kas ajakirjanik tegeleb ülesannetega, mis ei ole lepingus määratud, (4) mis on ajakirjaniku jaoks tööväliline aeg, (5) kas ajakirjanik täidab tööülesandeid töövälisel ajal, (6) kas ajakirjanik otsib lugude jaoks uut materjali töövälisel ajal ning (7) kas toimetustasustab ületunde või ette nähtust rohkem tehtud tööd?

Üle 25-aastase staažiga ajakirjanik R_2 ütles, et ta töötab päevas keskmiselt üheksa tundi, kuid lisas, et vahel näevad tööülesanded ette ka hilistel õhtutundidel, 21-22 ajal töötamist. Ajakirjanik R_3 ütles, et keskmised töötunnid "varieeruvad nii meeletult", kuid arvas siiski, et nädala lõikes jäävad need 40 töötunni sisse. ERRi teleajakirjanik R_4 ütles, et "ega naljalt enne kaheksat koju ei jõua", sest ta tihti "mõtleb ka järgmise päeva asju ette". ERRi raadioreporter R_5 ütles, et ta töötab keskmiselt kaheksa tundi päevas graafiku alusel – kui on hommikune vahetus, siis 05.00–12.00, kui on õhtune vahetus, siis 12.00–22.00, vastavalt 7 või 10 tundi päevas. ERRi teleajakirjanik R_7 nentis, et tema tööpäev on "kuskil kaheksast umbes poole kümne, kümneni õhtul" (13,5–14 tundi),

kuid rõhutas, et tal on selle arvelt ka rohkem vabu päevi graafikus ette nähtud: ühel nädalal üks vaba päev, järgmisel nädalal kaks vaba päeva ehk vaheldumisi kolme- ja neljatööpäevased töönädalad. Ajakirjanik R_9 töötab enda hinnangul päevas keskmiselt 7-8 tundi. Ajakirjanik R_12 ütles, et ta ei saa tundide arvu täpselt öelda, kuid uskus, et ta enamjaolt töötab siiski üheksast viieni.

Reporter R_2 rõhutas intervjuu ajal **neli** korda, et neil on **piiramatu tööaeg**. Esimest korda vastas ta küsimusele, mitu tundi ta päevas töötab, et neil on **lepingu järgi** piiramatu tööaeg, "laupäevad-pühapäevad kaasa arvatud". Küsisin täpsustuseks üle, kas see on lepingus nii märgitud, mille peale reporter vastas, et on. Hiljem lisas reporter, et töö- ja puhkeajaseadusest ei tohi üle astuda, aga samas on tööd vaja teha rohkem, kui seadusega ette nähtud tunnid nädalas.

R_2: Ei, meil on piiramatu tööaeg, kordan (.), mis tähendab, et ma pean olema igal ajal tööl. Aga seal on vist ka lepingus kirjas, et ma pean järgima Eesti seadusi, mis on töö- ja puhkeaja kohta, seal on mingid piirid, üle mille nädalas ei tohi töötada. Aga noh see on ka nii suhteline. Seadusest ei tohi muidugi üle astuda, aga samas on ju vaja teha tööd ilmselt ikka rohkem, kui seadusega ette nähtud tunnid nädalas.

See näitab, et a) ajakirjanik ei oska või ei taha end toimetuses kehtestada, b) ajakirjanik ei oska või ei taha endale tööalaseid piire kehtestada, c) ajakirjanik usub, et tööd on niikuinii vaja teha rohkem, kui seadus lubaks tööd teha, mis viitab minu tööst korduvalt läbijooksvale müüdimustrile, et ajakirjanik "peadki kogu aeg olema" ning et "ajakirjandus on elustiil". Lisaks, kui see vastab tõe, et tema töölepingus on kirjas "piiramatu tööaeg töö- ja puhkeaja seaduse piires", siis see on ju tegelikult jabur, sest seadus ütleb, et täistööaeg on 8 tundi päevas või 40 tundi seitsmepäevase tööaja jooksul. Samas tuleb tõdeda, et seadus lubab töötada kuni 52 tundi nädalas, kui tööandja ja töötaja on selles kokku leppinud ja **kokkulepe ei ole töötajale ebamõistlikult kahjustav** (töölepingu seadus, 2019). Mis on töötajale ebamõistlikult kahjustav? Minu töö teooriaosast selgub, et selleks võivad olla näiteks ületunnid, kui pidada "kahju" all silmas töö-eraelukonflikti või läbipõlemist. Kui aga töölepingus on tõesti kirjas "piiramatu tööaeg", siis on see tõepoolest tööandja ja töötaja vahel kokku lepitud. Sellegipoolest peaks siis "piiramatu" asemel olema "kuni 52 tundi nädalas".

Reporter R_2 rõhutas piiramatut tööaega veel kahel korral. Kui ma küsisin, kas nende toimetuses ajakirjanikud kasutavad omavahel rääkides mõistet "ületunnid", vastas reporter R_2: "Ei-ei. Ei. See on meile tundmatu mõiste. Meil on piiramatu tööaeg." Küsisin, kas kõikidel. R_2: "Ilmselt küll, jah. Küllap vist (paus). Meil on piiramatu tööaeg ja siis oleme tööl, teeme seda öösel või päeval, mis vaja on."

Siinkohal tasub märkida, et intervjuuerisin samast toimetusest veel kaht ajakirjanikku, kes ütlesid, et nende töölepingus on tööajana kirjas vahemik 9.00–18.00. Töölepingud on küll erinevatel aegadel vormistatud, kuid sellegipoolest on see ebaõiglane, arvestades, et tööülesanded on reporteritel laias laastus samad.

Mis puutub ajakirjanike rutiinitajusse, siis reporter R_3 vastas, et üks põhjustest, miks ta seda tööd teeb, on rutiinipuudus: "Üheksast viieni rutiin puudub, ma ei tee iga päev sama asja." Reporter R_9 ütles, et reeglina päeva esimeses pooles ta ei kirjuta midagi, sest ta on õhtune kirjutaja ning tunneb oma kiirust – kui ta hakkab kell 16.00 kirjutama, siis lugu on 19.00-ks valmis. Teiste ajakirjanikega ma otseselt rutiinist ei rääkinud, küll aga küsisin kõigilt, kas nad tegelevad ülesannetega, mis ei ole neile lepingus ette nähtud, mille peale reporter R_9 vastas naerdes: "Otseloomulikult, mis kuradi leping, millest sa räägid." Ta lisas, et ta on asendanud teisi töötajaid ja üldiselt võtab endale "kõike, mis on vähegi huvitav, et igav ei hakkaks" ning tööleping ei ole tema jaoks eriti oluline. Hiljem intervjuus ütles ta, et tema töö ei olegi tema jaoks töö, vaid elustiil ja prioriteet number üks, seega on täiesti loogiline, et tööleping tema jaoks rolli ei mängi.

Telereporter R_7 vastas, et ta tegeleb ülesannetega, mis ei ole lepingus määratud, sest "ega leping ei saagi ära kirjeldada seda töö sisu, ma arvan, et normaalne töötaja ei tee iga päev tööd niimoodi, et ajab lepingus näpuga järke, vaid ta teeb seda, mis on vaja teha, mis ta tunneb, et on vaja teha." Raadioreporter R_5 ütles, et "otseselt ei tule ette", et ta oleks tegeleenud ülesannetega, mis pole lepingus määratud, sest "raadios on väga kindlalt välja kujunenud kõik need raamid, et mida sa teed ja millal teed ja kuhu see läheb". Reporter R_12 ütles, et kui ta kuskil mingit liiklusõnnetust näeb, annab veebivalvurile teada, sest ta "tunnetab sisemist vastutust" ja "laias laastus on see ikkagi nagu nii-öelda tööülesanne". Telereporter R_4 ütles, et nad toidavad toimetuse akvaariumi kalu kamba peale ning see ei ole otseselt ette nähtud, kuid muidu arvas, et ta ei tegele ülesannetega, mis pole

lepingus määratud. Reporter R_3 ütles, et tal on alati olnud erinevates töölepingutes punkt, et ta ei tohi oma telefoni välja lülitada ja peab olema pidevalt kättesaadav. R_3 lisas, et töölepinguga on ajakirjanduses väga raske kõike ära katta, mida tegema peab, sest see ongi jooksev ja sõltub sellest, mis parasjagu toimub.

Reporter R_3 jaoks on tööväline aeg siis, kui ta paneb oma telefoni käest ning "põhimõtteliselt ainus selline aeg" on siis, kui ta on trennis: "Siis ei saa mind kätte. See on minu jaoks väga oluline. Ja ma ei lase sellel ajal ennast tülitada. Ma ei kontrolli ka telefoni, aga see on põhimõtteliselt ainus aeg. Ülejäänud ajal on mu telefon käeulatuses, juhul kui keegi helistab mulle, siis ma kuulen."

Sellest järeldub, et reporter R_3 on kogu aeg tööks valmis – välja arvatud siis, kui ta on trennis (ning ta käib trennis iga argipäeva õhtul). Kui ma küsisin, kas ta üldse oskab enda jaoks defineerida töövälisest aega, vastas ta, et ei oska: "See on ee (.) asi tegelikult, mis mind veidike häirib ka. Et ee. Häirib ja meeldib, et see on selline armastuse-vihkamise suhe vist. Mulle saab alati helistada."

R_3 täidab töövälisel ajal tööülesandeid, sest talle meeldib kirjutada öösiti. Ta ütles, et õnneks pakub tema tööandja talle paindlikku režiimi ja ta saab hommikul kauem magada, kui tal on vastav kokkulepe: "**Ülemused pigem loodavad, et nad saavad hea loo, kui eeldavad, et ma istun üheksast viieni.**" Samas nentis ta, et seda ei saa teha tihti, vaid ainult paar korda aastas. Ometi töötab ta päevauudistetoimetuses. Oleksin võinud intervjuuerimise ajal ära tabada selle "paar korda aastas" ning selle põhjal kohe täpsemalt küsida, kas ta on sellega rahul ja kuidas ta muidu lahendab oma soovi kirjutada lugusid öösiti.

Reporter R_2 ütles, et tal on rohkem kui pooled õhtud alates kella kuuest vabad: "Ma saan minna jõusaali, saan minna koju, olla vanaisa lapselastele." Sõltuvalt tema teemavaldkonnast peab ta tööülesandeid tegema tihti õhtuti, ametlikult töövälisel ajal. Reporter R_4 jaoks on tööväline aeg siis, kui ta "majast välja läheb või kui on vaba päev", kuid lisas, et "ega siis vabal ajal on ka tihti mingisugused informatsioonikillud või mingid asjad jõuavad ju sinuni seltskondades kuskil väljas, suhtled kellegagi, noh mingi mõte hakkab juba nagu tööle, onju, see on selle töö eripära". R_4 lisas, et enne hommikust koosolekut on tal juba mingid asjad läbi töötatud "kas eelmisel päeval või siis ka vabadel päevadel, sest tegelikult ju töötad vabadel päevadel ka, telefon heliseb ja vastad meilidele".

Ta ütles, et ta täidab ikka tööülesandeid töövälisel ajal, sest kui allikas helistab, siis ta ei ütle talle, et ta helistaks alles siis, kui ta on tööl, vaid kuulab siiski ära ja mõnikord suunab edasi kolleegidele.

Raadioreporter R_5 jaoks on tööväliline aeg siis, kui ta majast välja läheb, kuigi ta jälgib ka siis, mis toimub ja vaatab uudiseid, aga "seda toodet ei anna, kui oled kodus". Küsisin seepeale, kas ajakirjanikuks olemine läheb nii-öelda pausile, mispeale R_5 vastas, et mingil määral on ikka pausil, sest "sa ei anna seda produkti". R_5 lisas: "Ma ei usu, et keegi on nii auahne või ülbe, et ta ütleb, et ta on 24 tundi ajakirjanik." Vastasin, et tundub, et see pole auahnuse küsimus, vaid suutmatus end tööst välja lülitada, mille peale R_5 vastas, et tal on neist ajakirjanikest kahju. Huvitav oli ka tema kahekordne keelekasutus, rääkides uudistest kui toodetest. Eriti huvitavaks teeb selle see, et ta on ERRi raadioreporter, mitte erameedia reporter, kelle töövilja võib sisuliselt tõepoolest tooteks nimetada, kuna see teenib ettevõttele kasumit. R_5 rõhutas ka kolmandat korda, et ta ei tee tööülesandeid töövälisel ajal, sest "ta ei anna seda produkti kogu aeg".

Telereporter R_7 jaoks on tööväliline aeg eeskätt siis, kui tal on vaba päev, sest tööpäevadel on tal nii pikad vahetused, et vaba aega suurt üle ei jää. Talle see sobib, sest talle meeldib mõelda, et ühel päeval keskendub ta ainult tööle ning teine päev on tal seevastu täiesti vaba. "Kui mul on vaba päev, siis ma tõesti saan end suuresti välja lülitada." Ta kinnitas, et tal on selge piir tööaja ning töövälise aja vahel ning ta üldiselt tööülesandeid vabal ajal ei täida, kuid vahel tuleb ikkagi ette, et ta peab vabal päeval järgmiseks tööpäevaks ette valmistama, aga "see ei ole selline koormus, et ma tunneks, et see kuidagi ahistab mind" ning ta ei võta seda kui ületundide tegemist.

Reporter R_9 ei oska öelda, mis on tema jaoks tööväliline aeg, sest "ajakirjandus on olnud algusest peale elustiil, eluviis" ning lisas, et "see ei ole töö, sest ma naudin seda, mis teeb elu lihtsaks". R_9 ütles, et ta on sellepärast nii kaua ajakirjanik olnud, sest talle "nii kohutavalt meeldib". Ta lisas, et ajuti näeb selles probleemi tema abikaasa, kuid see on "tema probleem, mitte minu". R_9 ütles, et ta otsib töövälisel ajal uut materjali, millest lugusid teha.

Reporter R_12 ütles meie pargis läbi viidud intervjuu ajal, et praegu on küll tööväliline aeg, kuid "kui praegu siin näiteks jookseks ringi hullunud pussitaja, siis ma pean seda ikkagi hakkama kajastama,

ma **pean** sellest tegema kohe-kohe, ma **pean** reageerima sellele, et mul ikkagi siin kuklas **peab** tiksuma see, et tööväline aeg küll, aga kui vaja, siis tuleb teha".

Reporter R_12 ütles kolmel korral, et ta **peab** kajastama töövälisel ajal nähtud hüpoteetilist pussitajat. Küsisin selle peale, aga miks peab, millele R_12 vastas: "Aga kes siis teeb? Kes siis teeb? Selles mõttes, et kes siis teeb ja noh, ma olen ju, olen ju otse sündmuskohal, noh, ma ikkagi pean ju kuidagi reageerima". Küsisin, kas ta tunneb siis ajakirjaniku kohustust, mispeale ta vastas, et tunneb sisemist vastutust, kui ta näeb, et keegi teine seda kajastada ei saa. Hullunud pussitaja näide on selles mõttes huvitav, et ilmselt oleks nii-öelda tavainimese esmane reaktsioon helistada politseisse. Siin on mõttekoht – kas ajakirjaniku reaktsioon on isegi sellises olukorras mõelda esmalt sellele, et sündmus saaks kajastatud? Reporter R_12 ütles, et ta viimasel ajal pigem ei otsi aktiivselt töövälisel ajal uute lugude materjali, vaid üritab materjali tööajal leida.

Reporter R_3 ütles, et nende toimetuses ei tasustata ületunde rahas, kuid ületundide eest võib saada vabu päevi. See korraldus sobib talle, sest tal on neid "töövabu päevi tegelikult väga vaja". ERRi telereporter R_4 ütles, et töövälisel ajal töötamise eest ei saa tasu ning seda ei kompenseerita ka vabade päevadega. See on huvitav, sest ERRi raadioreporter R_5 ütles, et ületunde **tasustatakse**. R_5 käib ka konkreetse graafiku järgi tööl, R_4 teeb aga uudiseid "Aktuaalsesse kaamerasse". Reporter R_12 ütles, et ta on saanud nädalavahetusel töötamise eest lisatasu, kuid kui ta on kajastanud mingit õhtusel ajal toimuvad üritust, mis peaks ka justkui ületunnid olema, siis selle eest ta tasu ei ole saanud.

Küsisin ajakirjanikelt, kas nad on ajakirjanduses oldud aja jooksul õppinud ületunde vältima. Üle 20-aastase staažiga ERRi telereporter ütles: "Ei. Aus vastus (naer). Ei." 16–20-aastase staažiga raadioreporter ütles, et ajakirjanikuna alustades võttis ta endale rohkem kohustusi, milleks on ERRis palju võimalusi, aga kuna "see kulutab ruttu läbi, siis tuleb öelda, et ei, ma ei tee, ajan ainult enda asja ja siis on kõik korras". R_12 ütles, et ta üritab mõelda paar sammu alati ette, kuigi kunagi ei tea, millal võib tulla peatoimetaja ja "anda veel mõne sammu". Üle 25-aastase staažiga reporter R_2 ütles, et on õppinud ületunde vältima nii, et ta koosoleku laua taga "teeb end hästi väikseks, et keegi tähele ei paneks". 11–15-aastase staažiga R_3 ütles, et ta on õppinud ületunde vältima, et ennast hoida: **"Lõppkokkuvõttes keegi sind eriti ei täna ju, et sa ületunde teed, see ei ole lihtsalt**

mõttekas. Tuleb ennast hoida selleks, et sa suudaksid pikaajakselt ajakirjandust teha, pead õppima ütlemas ei, õppima ületunde jaotama ja tegema niimoodi, et sul oleks ka hea."

Reporteril R_3 on iga päev kell kuus trenn, mis on tema motivatsioon saada asjad õigel ajal valmis. Samas tõdes reporter R_3, et on ka selliseid lugusid, kus pole lihtsalt võimalik kella kuueks valmis saada, sest info tuleb liiga hilja.

Kokkuvõtteks – intervjuerisin seitset üle 5-aastase staažiga ajakirjanikku, kellest kaks töötavad kellast kellani konkreetse graafiku järgi. Nead ütlesid, et nad töövälisel ajal tööd ei tee. Ülejäänud viis intervjueritavat tegelevad töövälisel ajal nii tööülesannete kui teemade otsimisega; üks neist küll tõdes, et viimasel ajal püüab ta lugude teemasid tööajal leida. Ajakirjanike igapäevane keskmiste töötundide arv varieerus 7-st 14-ni. Mõned ajakirjanikud vastasid, et nad ei täida töölepinguväliseid ülesandeid, teised ütlesid, et ajakirjanduses ei saa kõiki tööülesandeid lepingus ära kirjeldada ning hea ajakirjanik ei aja näpuga lepingus järge. Neli ajakirjanikku seitsmest ütlesid, et tööväliline aeg on siis, kui nad majast välja lähevad ja kui neil on vaba päev, neist kaks töötavad konkreetse graafiku järgi. Kolm ajakirjanikku seitsmest töövälise aega tööajast selgelt ei eristanud.

4.3 Töö mõju tervisele ja eraelule

Selles peatükis toon välja vastused küsimustele nagu (1) kas ajakirjanikutöö on mõjutanud ajakirjaniku eluviisi ebatervislikumaks, (2) kas ajakirjaniku jaoks on tasakaal töö ja eraelu vahel ning (3) kas ajakirjanikul jääb töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks.

12st ajakirjanikust 7 ütlesid selgelt, et ajakirjanikutöö on muutnud nende eluviisi ebatervislikumaks. Konkreetse graafiku järgi kellast kellani töötavad raadioreporter R_5 ja telereporter R_7 ütlesid, et nende töö ei ole mõjutanud eluviisi ebatervislikumaks. R_7 lisas, et töö süüdistamine on lihtsalt vabanduse otsimine ning see on inimese enda teha, et ta leiaks aega magada ja liikuda. R_5 ja R_12 tunnistasid küll, et tööga seoses on palju istumist ja arvuti vahetamist. Reporter R_9 ütles, et ta ei ole ühtegi teist tööd teinud, seega ta ei oska öelda, kuidas just ajakirjanikutöö tema tervisekäitumist mõjutanud on, kuid ajakirjanikuna alustades sõi ta paar võileiba päevas ning nüüd on hakanud lõunat sööma, mis on "tülakas, aga korraldatav". R_11 ütles,

et ajakirjanikutöö on tema eluviisi "raudselt tervislikumaks" muutnud, sest ta töötas enne kõrtsis ja "kui kuskil oli ebatervislik eluviis, siis seal".

Reporter R_1 ütles, et kui on hästi kiire päev, siis "võtad kuskilt mingi saiakese" ning vahepeal "ei viitsi ka koju minnes üldse süüa teha". Reporter R_2 joob "pingete maandamiseks" igal õhtul pudeli õlut, kuid peab ka vahet, et "ei tekiks alkoholismi". R_3 ütles, et tähtajad panevad "koledal kombel kohvi ja suhkrut tarbima" ning kiiretel aegadel "lihtsalt haarad kusagilt mingi võileiva". R_3 lisas, et **"ma tegelikult tean, et mu organismil oleks vaja stabiilsust ja rutiini, mu organism ei tööta hästi, kui ma ei saa kaheksa tundi und; ma toimiksin palju paremini, kui ma saaksin süüa tervislikku toitu ja liikuda, aga noh, mis seal ikka, ma olen teinud sellise valiku"**. Telereporter R_4 tõi välja, et tal on raskematel perioodidel olnud unehäireid ning tema toitumine on "hästi ebaregulaarne, sest ialgi ei tea, millal sööma saad – meil ei ole ju kindlaid lõunapause".

Kui R_3 ütleb, et "ta on teinud sellise valiku", siis ta viitab sellega ajakirjaniku elukutse valimisele, kuid nagu teistest intervjuudest selgub, siis on ikkagi võimalik ka ajakirjanikuna trenni teha (R_10 käib hommikuti enne tööd trennis) või tervislikult toituda (R_9 käib lõunat söömas), see on tõepoolest valiku küsimus. Samas kui töörütm on ebaregulaarne, nagu viitab ka R_4, siis on sellest lähtuvalt ka söömine ebaregulaarne.

Reporter R_6 ütles, et ta oli enne ajakirjanikuna töötamist kõva spordimees, kuid kohe, kui ta toimetusse tööle tuli, kadus täielikult sportimine ära. Ta ütles, et isegi, kui teinekord ajalisel jõuaks, siis lihtsalt ei jaks pärast tööd trenni teha. Ta lisas, et tema toimetuses on "tervise poole pealt suhteliselt lappes, päris karm minu jaoks" ja ta igatseb sportimisest saadud energiat ja testosteroonisüsti. Tema toimetuses "ainult istutakse ühe koha peal, liikumist ei ole, keegi trennis ei käi". See näide on päris drastiline – sport on oluline osa inimese elust ja ta päevapealt ei leia enam aega sellega tegelemiseks. Kuid jällegi, nagu ma varem välja tõi, siis näitab see seda, et reporter ei ole kehtestanud tööalaseid piire, kas ta ei taha või ei oska neid kehtestada. Kuna reporter R_3 on otsustanud, et ta peab jõudma igal õhtul kell kuus trenni, siis on ka reporteril R_6 teoreetiliselt võimalus selline otsus vastu võtta.

20ndates eluaastates reporter R_8 ütles, et ta ei ole kunagi sporti teinud ega tee ka praegu ning tal on tekkinud tervisehädad nagu depressioon ja unehäired (ta võtab antidepressante), peavalud, seljavalud ja kõrge kolesterool. Arst soovitas tal tegeleda pilatesega ning ta jõudis käia pilateses kolm korda, kuid edaspidi ei saanud töö tõttu kindlatel kellaaegadel trennis käia, seega ta proovib nüüd rohkem jalutada, mitte trenni teha, sest "ta ei ole trenni inimene". Tema eakaaslane, raadioreporter R_10 käib hommikuti enne tööd trennis, kuid tunnistab, et ta ei saa süüa kindlatel kellaaegadel ning vahel jääb tal kolm-neli päeva järjest lõunasöök vahele. "Iseendal on halb olla ja süüa tahaks, aga sa ei saa kuhugi minna, sest sa pead selle kuradi asja ära tegema (naer). /.../ Kui ma tunnen, kuidas veresuhkur langeb ja silme eest läheb mustaks, siis ostan 200 grammi šokolaadi ja süön korraka ära, sest mu kõht on lihtsalt nii tühi. Nii et see on väga mõjutanud." See näitab, et reporter R_10 ei saa süüa kindlatel kellaaegadel, sest ta lihtsalt "peab" töö ära tegema. Samas, kui reporter R_9 suudab planeerida oma aega nii, et lõunal käia, peaks see teoreetiliselt võimalik olema ka reporteril R_10.

Üle 25-aastase staažiga reporter R_2 räägib, et kuna tal on lepingus kirjas piiramatult tööaeg, siis ta on ka selle enda jaoks niiviisi mõtestanud. Küsisin, kas see tähendab, et ta on ööpäevaringselt valmis tegema tööd, mille peale ta vastas, et ta ei saa sellele vastu punnida, aga vahel tekib väsimus ja "siis ma saan ikka aru, et parem oleks töötada kella üheksast kella viieni".

Küsimusele, kas eraelu ja töö vahel on tasakaal, vastab R_2, et kui "selline töökoormus on juba välja kujunenud, siis ei ole ka pere poolt mingeid nõudmisi, et nüüd peab olema igal õhtul mingil kindlal kellaajal kodus" ning lisab, et tasakaal on, kuna ta on rohkem kui pooled nädalapäevadest õhtuti kodus ja siis ei ole hullu midagi.

See tähendab, et reporteri perekond on juba harjunud tema töökorraldusega. Siin tuleb muidugi silmas pidada seda, et see on reporteri enda tõlgendus mulle kui võõrale inimesele ja tegelikult võivad peres ka seetõttu probleemid olla. Selleks kahtluseks annab alust kas või reporteri vastus küsimusele, kuidas tema lähedased suhtuvad sellesse, et ta on ajakirjanik: "Esimene abielu võib-olla läkski osalt sellepärast aia taha, et liiga palju sai tööl oldud." R_2 ütles ka, et loomulikult jääb tal töö tõttu perega veetmiseks vähem aega.

Reporter R_1 ütles, et tal jääb kindlasti vähem aega lähedastega veetmiseks ning "see on üks asi, millega inimesed peavad arvestama, kes on väga kirglikud ajakirjanduse suhtes, et neil võivad teised asjad hakata lonkama" ning lisas, et tal on "suhted seetõttu sassi läinud, aga noh, selline see elukutse on". Reporter R_1 üldistas oma olukorra kõikidele ajakirjanduse suhtes kirglikele inimestele, kuid see on tegelikult lihtsalt tema isikliku olukorra ratsionaliseerimine: intervjuust reporteriga R_1 selgus, et tal on niisugune iseloom, mille tõttu ta alati "jaa" ütleb ning endale ülesandeid kuhjab.

Reporter R_3 ütles, et tasakaalu töö- ja eraelu vahel ei ole, "see on äärmiselt tasakaalutu, lihtsalt igatepidi balanksist väljas – mu elu ongi töö ja trenn ja siis on kõik". Samas lisas ta, et töö ei ole põhjuseks, miks ta oma lähedasi inimesi piisavalt tihti ei näe. Reporter R_6 ütles, et tasakaal töö- ja eraelu vahel puudub ning ta isegi ei püüa seda hoida. Ta nentis, et tal jääb töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks ning ta läks seetõttu ka oma pruudist lahku. Telereporter R_4 ütles, et tal jääb töö tõttu lähedasteks vähem aega – "absoluutselt, jaa" – ning ka raadioreporter R_5 vastas, et muidugi jääb tal töö pärast lähedastega veetmiseks vähem aega.

Telereporter R_7 ütles, et tal on tasakaal töö- ja eraelu vahel – tal on pikad tööpäevad, mil ta peret ei näe ning vastukaaluks rohkem vabu päevi, mil näeb. Reporter R_8 ütles samuti, et tasakaal on, sest tema jaoks on olnud alati prioriteet hoida oma lähedastega suhteid. Reporter R_9 vastas, et ta ei tee tööd, see on tema elustiil, samas nentis, et tal jääb töö tõttu vähem aega lähedastega suhtlemiseks, sest on olnud palju pikki õhtuid ja nädalavahetusel töötamist, kuid tema "abikaasa teab, et töö on tema jaoks prioriteet number üks". Reporterid R_10 ja R_11 arvasid, et tasakaal töö- ja eraelu vahel on olemas, kuid reporter R_11 nentis siiski, et tal jääb töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks, "nagu iga töö puhul". Reporter R_12 ütles, et tal jääb kindlasti töö tõttu vähem aega lähedastega suhtlemiseks.

Kokkuvõtteks – 12st ajakirjanikust 7 ütlesid selgelt, et ajakirjanikutöö on muutnud nende eluviisi ebatervislikumaks. See väljendub peamiselt ebaregulaarses ja ebatervislikus toitumises, unehäiretes ja spordiga mitte tegelemises. Konkreetse graafiku järgi kellast kellani töötavad raadioreporter R_5 ja telereporter R_7 ütlesid, et töö ei ole mõjutanud nende eluviisi ebatervislikumaks. 8 intervjuueeritavat 12-st tõid välja, et neil jääb töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks. Üks reporter, kes vastas, et tal ei jää töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks, tõi põhjenduseks, et

lähedastega suhete hoidmine on alati olnud tema jaoks prioriteet. Reporteril R_7, kel on pikad, kuni 14-tunnised tööpäevad, on üle nädala vaheldumisi 3 ja 4 vaba päeva ning ta ütles, et tänu sellele on tal pere nägemine tasakaalus.

4.4 Ajasurve ja uudise kvaliteet

Küsisin kõikidelt oma intervjueeritavalt ajakirjanikelt täiesti "iseenesestmõistetava" küsimuse, kas ajasurve mõjutab uudise kvaliteeti, mille peale vastati: **kindlasti, absoluutselt, jaa, muidugi, mõnikord, muidugi, kindlasti, oleneb, loomulikult, jah, muidugi, kindlasti**. Küsisin ka mõndadelt intervjueeritavatelt, kas nad eelistavad teha korraga ühte või mitut lugu, mille peale vastasid kõik, et **ühte, aga reaalsuses teevad korraga mitut lugu**. Ajakirjanik R_1 ütles, et eelistab teha korraga ühte lugu, sest "**siis saab süveneda**".

Kui tihenenud tähtajad ehk ajasurve on ajakirjanike üks töötingimustest ning kõik ajakirjanikud väidavad, et see mõjutab uudise ehk nende töö kvaliteeti, siis missuguse kvaliteediga ajakirjandust me saame ajakirjanikelt sellises olukorras oodata? Ning kui ajakirjanikud ütlevad, et nad eelistaksid teha korraga ühte lugu, mitte mitut nagu reaalsuses, siis mida see ütleb nende töörahulolu kohta? Kui meil on ajakirjanikud, kes ei ole oma tööga rahul, siis jällegi – missugust kvaliteeti me ajakirjanduselt oodata võime?

Reporterile R_3 ei meeldi ajasurve, aga see paneb teda kiiremini kirjutama ja "mine tea, kui kaua ma ilma tähtajata muneks", kuid lisas samas: "Ma aeg-ajalt tunnen, et **ma ei saa realiseerida selle loo ja teema potentsiaali. Sest mul on nii vähe aega. Ja siis ma olen hästi kurb. Tundub natukene, nagu see oleks artikli raiskamine.**" R_3 ütles, et seda juhtub tihti, kuid siiski on ta vähemalt viimasel ajal saanud piisavalt aega selleks, et teha oma lood korralikult, mitte üle jala. Reporter R_2 tõi välja, et vigade oht on järjest väiksem, mida rohkem aega pühendada loo tegemiseks.

Raadioreporter R_11 ütles, et kui ülemus annab korralduse pooleteise tunniga lugu teha, siis ta pigem hakkab mõtlema nii, et tal on midagi kiiresti vaja, mitte et mida ta saaks selle ajaga teha võimalikult kvaliteetselt ning lisas, et kiirustamine mõjutab päris kindlasti ka lõpptulemust.

Reporter R_6 ütles, et kogu aeg on mitu rauda tules, sest mõni lugu võtab aega viis, mõni kaks päeva. Reporter R_1 rääkis, et ta peab pidevalt orienteeruma ümber erinevatele ülesannetele, mis tegelikult kõik nõuavad keskendumist. Ta hiljuti arutas oma ülemusega, mille eest ajakirjanikele makstakse ning **nad jõudsid järeldusele, et ajakirjanikele makstakse süvenemise eest – "selle eest, et sa viid ennast asjaga kurssi"**.

R_1: "Ja me mõlemad jõudsime ka sellele järeldusele, et tegelikult see elukutse päevaplaan ei toeta seda, et inimene saaks korralikult süveneda."

See on nii vastuoluline, et reporter rääkis oma ülemusega, kuidas elukutse päevaplaan ei toeta süvenemist, kuid samal ajal on nii mõndagi päevaplaani muutmiseks võimalik teha nii reporteril endal kui ülemusel. Ideaalis võiks vähemalt püüda muuta, mitte ajada kõik toimetuse töökorraldust puudutavad probleemid lihtsalt "elukutse päevaplaani" alla, justnagu viidates, et muudatuste elluviimine on paratamatult võimatu.

Reporter R_8 tõi välja, et on mingid lood, mida ei saa edasi lükata, sest kui asi juhtub täna ja kõik sellest räägivad, siis see on homme juba *old news*. Ta lisas, et kui lugu ei ole nii ajakriitiline, siis ei sunnita toimetuses neid lugusid hästi kiirelt lehte panema, kuid samas mõndadest ajakirjanikest, kes on seda võimalust rohkem kasutanud, "hakataksegi mõtlema kui inimestest, kes töötavad hästi aeglaselt ja on eaproduktiivsed ja siis neile käiakse rohkem pinda, et nad teeksid kiiremini oma asjad ära, üldiselt mingi surve on selleks olemas". See tähendab, et reporteri R_8 toimetuses on ülemused pakkunud võimalust kirjutada lugusid aeglasemalt ning tundub, et mingid ajakirjanikud on seda oodatust rohkem ära kasutanud. Samas, kui enne selle võimaluse andmist pidid ajakirjanikud meeletult kiirustama, siis on ju täiesti arusaadav, et nad kasutavad nüüd võimalust rahulikult kirjutada.

Reporter R_1 ütles, et ideaalis oleks toimetus kaks korda suurem, et iga ajakirjanik saaks oma looga kaks päeva tegeleda, kuid ütles, et toimetusel ei ole nii palju raha, et teist toimetust juurde palgata ning samuti ei ole Eestis ka nii palju ajakirjanikke. Ta toonitas ka seda, et talle meeldiks, kui rõhk

oleks kvaliteedil, mitte kvantiteedil, et veebis ei oleks "igast asjast vaja teha mingisugune nupp", aga tema hinnangul on see üleüldiselt meedia häda.

Küsisin ajakirjanikelt, mis on selle töö juures kõige pingelisem. Reporter R_2 ütles, et suhtlemise ja vastutuse pinge on väga suur: hirm, et ei saa kätte seda inimest, keda vaja, sel kellaajal, kui vaja, mistõttu võib loo valmimine venida väga kaua või üldse mitte valmida, aga lehte tühja auku jätta ei saa. ERRi telereporter R_7 sõnul on kõige pingelisemad ootamatud olukorrad, kui "suur uudis sünnib natukene aega enne saadet", sest "meil on loomulikult vastutus ja kohustus see asi põhjalikult ja hästi ära kajastada". Ta lisas, et nädalas on üks-kaks situatsiooni, kus "asjad lendavad pea peale, tuleb kiiresti reageerida ja midagi põhjalikult ümber teha". Raadioreporter R_10 ütles, et kõige pingelisem on ajasurve ja vastutus anda edasi vaid tõtt. Raadioreporter R_11 ütles, et inimeste kätte saamine on pingeline ning see, kui keegi tõsiselt kannatab tema loo pärast, niisamuti.

Sellest järeldeb, et allikate kätte saamine ning ajasurve on otseselt seotud – mida kauem peab reporter ootama, et allikalt infot saada, seda kauem läheb tal loo valmimisega aega, või kui tal seda aega ei ole, peab ta tegema loo kiirustades, mis tekitab stressi ja pinget.

4.5 Toimetuse kui organisatsiooni kultuuri eripärad

Selles peatükis toon lühidalt välja, missugusena paistavad toimetuste kultuurieripärad minu intervjueeritavate öeldu kaudu. Kuna see teema ei olnud minu uurimisfookuseks, siis ei ole mul piisavalt andmeid sel pikemalt peatumiseks, kuid soovin rõhutada, et ajakirjanike ajakasutus sõltub lisaks majanduslikule survele ja isiklikele valikutele ka toimetuse töökultuurist ja -korraldusest ning seda põimituna levinud uskumusega, et ajakirjandus on elustiil.

ERRi raadioreporter R_10 ütles, et ta võtab tööd koju kaasa, sest ta püüab end ette valmistada selleks, mida järgmine päev tuua võib. Ta üritab end enne võimalikult palju teemaga kurssi viia, et ta ei peaks hommikul tööle tulles hakkama otsast peale kõike läbi töötama. Küsisin, kas ta tunneb, et reporterilt eeldatakse kodus eeltöö tegemist ning teema kohta uurimist, mille peale ta vastas, et natuke tunneb. "Kui ma töötan rahvusringhäälingu raadiouudistes, siis kõik eeldavad ka seda, et ma

vaatan õhtul nii poole seitsmeseid kui ka kella üheksasi AK uudiseid, et ennast kursis hoida, sest on olnud juhtumeid, kui tulen tööle ja toimetaja ütleb, et kuule, eile oli see lugu, et vaata, võta täna sinna kedagi juurde, siis ta eeldab, et ma olen juba kursis, mis eile täpselt toimus." Ta lisas, et ta ei mõtle kodus töötamisest kui ületundidest, sest ületundide tegemine käib ajakirjaniku elukutsega kaasas ja ta on "ise selle elukutse valinud". Reporter R_10 ütles, et ka tema kolleegid valmistavad pärast tööd järgmiseks päevaks ette, see on "levinud vähemalt selles ringkonnas, kus mina olen". See näitab, kuidas reporter on olukorra enda jaoks täielikult ära ratsionaliseerinud, viidates, et see kõik käib elukutsega kaasas. See näitab ka seda, kuidas toimetuse üldine õhkkond ja kultuur ajakirjanikku kui indiviidi ja tema töökäitumist mõjutab.

Ka ERRi raadioreporter R_11 ütles, et ta mõtleb töövälisel ajal lugusid ette, kuid ei loe seda ületundide alla ning lisas, et "meil ei ole ületunde arvatud vist kunagi kellelgi". Ta ei ole kuulnud, et keegi sellest probleemi oleks teinud ning nentis, et iga päev 10–12 tundi töötamine ei ole ka tema jaoks probleem.

Erameedia reporter R_1 ütles, et ta on toimetuses teemana tõstatanud ületunnid, kuid on mõistnud, et seda sõna välditakse. Ülemused toovad vabandusena, et see ongi osa elukutsest. "Samas, kui meil oli toimetuse jõuluistung, siis ülemus ütles, et ta tahab tänada meie lähedasi, et nad mõistavad, kui me ei jõua järjekordsele istumisele või olemisele. Tegelikult noh ülemused nagu saavad aru, aga vahepeal ei saa aru, selline tunne on." R_1 ütles, et üks inimene on talle ette heitnud, et kui ta räägib ületundidest, siis see näitab tema kehva töömotivatsiooni. R_1 ütles, et see on tegelikult jama, sest ajakirjandust tuleb teha kirega ning ta vahepeal sooviks, et suur pingutus saaks kompenseeritud kas või vaba aja tagasi andmisega. "Kui ma olen neli õhtut iga õhtu teinud kaks tundi lisatööd, kas ma saan nüüd ühe vaba päeva, et nagu seda ei märgata". Reporterile R_1 tundub, et ületundide tegemist eeldatakse toimetuses. Samas ta tõi välja, et vabade päevade asemel saavad nad rahalisi preemiaid, võimalik on saada ka klikipremiat näiteks mingi "õhtuse pommuudise kajastamise eest", mis R_1 sõnul motiveerib neid ka tegema.

Nende tähelepanuväärsete näidete põhjal tundub mulle, et eri toimetuste kultuure ja nende seoseid ajakirjanike ajakasutuse ja tööstiiliga tasub edaspidi uurida.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Siin peatükis toon välja vastused uurimisküsimustele, peamised järeldused, meetodi- ja valimikriitika ning arutlen ajakirjanike töökultuuri edasiste võimalike suundumuste ning minu tööst lähtuvate uuringuvõimaluste üle.

5.1 Vastused uurimisküsimustele

1. Kuidas kirjeldavad uudistetoimetuse ajakirjanikud töövälisest aegast?

Intervjueritud **12-st ajakirjanikust 9 tegelevad töövälisel ajal tööülesannetega**, olgu selleks siis tööülesannete jätkamine või lõpetamine, järgmiseks päevaks ette valmistamine või uute lugude teemade otsimine. Tööaega ning töövälisest aegast eristasid selgelt kaks ERRi tele- ja raadioreporterit, kes töötavad konkreetse graafiku järgi kellast kellani. Lisaks neile tõesid veel kolm reporterit, et töövälisest aeg algab neil siis, kui nad toimetusest ära lähevad. See tähendab aga siiski, et **12-st reporterist 7 ei erista selgelt tööaega ja töövälisest aegast.**

Paljud ajakirjanikud tõi välja, et nad hoiavad end meedias toimuvaga töövälisel ajal kursis. Mõned tunnevad, et neilt eeldatakse kõikide päevakajaliste sündmustega kursis olemist eelkõige seetõttu, et neil võib järgmisel tööpäeval langeda ülesandeks eelmise päeva sündmustest tõukuvalt lugu teha. Üks ajakirjanik tõi välja, et tal on lepingus kirjas "piiramatu tööaeg", mistõttu ta peab kogu aeg tööks valmis olema. Kaks ERRi raadioreporterit ütlesid samuti, et neil on lepingus nõutud valmisolek uudisväärtuslike sündmuste kajastamiseks vajadusel ka nädalavahetusel. Paljud tõi välja sisemise kohusetunde: kui nad märkavad töövälisel ajal uudiseid, siis kas nad kajastavad neid ise või annavad kolleegile teada. Mõni nimetas seda kohusetundeks, mõni kutsehaiguseks, mõni liigitas selle ajakirjanduse kui elustiili alla.

2. Kuidas erineb tööaja ning töövälise aja kirjeldamine lühema ja pikema staažiga uudistetoimetuse ajakirjanike seas?

Tulemustest selgub, et tööaja ning töövälise aja kirjeldamine lühema ja pikema staažiga ajakirjanike seas **oluliselt ei erine**: alla 5-aastase staažiga **viiest** ajakirjanikust **neli** teevad töövälisel ajal tööd ning üle 5-aastase staažiga **seitsmest** ajakirjanikust **viis** teevad töövälisel ajal tööd, mis on üsna ligilähedased tulemused. Samas üle 5-aastase staažiga **seitsmest** ajakirjanikust **kolm** eristasid piiri tööaja ning töövälise aja vahel ning alla 5-aastase staažiga **viiest** ajakirjanikust **üks** väitis, et tal on piir tööaja ning töövälise aja vahel ehk tema tööd koju kaasa ei võta. Sellest võib justkui aimata, et kogenumatel ajakirjanikel **võib** olla piir tööaja ning töövälise aja vahel selgem, kuid kaks kogenumat ajakirjanikku, kes nii väitsid (ehk 2/3), töötavad graafikupõhiselt, mis on minu hinnangul palju suurem tegur töövälise aja ning tööaja vahelise piiri tajumisel kui ajakirjaniku töökogemus aastates.

Ma ei täheldanud ka suuri erinevusi lühema ja pikema staažiga ajakirjanike tööaja kirjeldustes. Keskmiseid igapäevaseid töötunde hindasid mõlema grupi ajakirjanikud üsna sarnaselt, mõlemast grupist tõid ajakirjanikud välja ka rutiinipuuduse ning ajasurve.

3. Kuidas hindavad ajakirjanikud oma töö mõju tervisele ja eraelule?

12st ajakirjanikust 7 ütlesid selgelt, et ajakirjanikutöö on muutnud nende eluviisi ebatervislikumaks. See väljendub peamiselt ebaregulaarses ja ebatervislikus toitumises, unehäiretes ja spordiga mitte tegelemises. Konkreetse graafiku järgi kellast kellani töötavad raadioreporter R_5 ja telereporter R_7 ütlesid, et töö ei ole mõjutanud nende eluviisi ebatervislikumaks. 8 intervjuueeritavat 12-st tõid välja, et neil jääb töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks. Üks reporter, kes vastas, et tal ei jää töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks, tõi põhjenduseks, et lähedastega suhete hoidmine on alati olnud tema jaoks prioriteet. Reporteril R_7, kel on pikad, kuni 14-tunnised tööpäevad, on üle nädala vaheldumisi kolm ja neli vaba päeva ning ta ütles, et tänu sellele on tal töö- ja eraelu vahel tasakaal. Paljud ajakirjanikud tõid välja, et nad ei tee plaane pikalt ette, sest teavad, et töö võib ette tulla.

5.2 Peamised järeldused

Esimese suurema järeldusena tooksin välja selle, et ma ei täheldanud erinevusi selle vahel, kuidas mehed ja naised kirjeldasid tööaega ning töövälisest aega. Nii meeste kui naiste seas leidsid neid, kes ei suutnud tööaega ja töövälisest aega eristada ning võtsid tööd koju kaasa. 12-st intervjuueeritavast üheksa teevad töövälisel ajal tööd ning nende kolme hulgas, kes ei tee, on üks naine ja kaks meest, kusjuures need mehed töötavad graafikupõhiselt kellast kellani, mis on kahtlemata määravam töövälise aja ning tööaja vahelise piiri eristamises kui nende sugu. Minu valimisse kaasatud kuus naist ja kuus meest on seal eelkõige tasakaalu põhimõttel, seega ma sel rohkem ka ei peatu.

Minu tööst selgus, et ajakirjanikud ei erista tööaega ja töökoormust. Kuna uudistetoimetuse reporteril valmib keskmiselt üks lugu päevas, siis on tema töötulemus nähtav ja nõutav koheselt. Paljud intervjuueeritavad tõid välja, et nende ülemus ei jälgi, kui kaua nad tööd teevad, sest oluline ei ole mitte töö tegemiseks kulutatud aeg, vaid töö tulemus – see, et lugu läheks trükki või eetrisse õigel ajal. Seega ajakirjanikud samastavad töökoormuse ja tööaja: tajusin suhtumist, et kui koormus on suur, siis ei ole midagi teha, et töö ära tegemiseks läheb ka kauem aega. Suure töökoormuse põhjusena toodi välja vähesed ressursid – vähe tööjõudu ja raha. Kuid nagu ma eespool ka välja tõin, siis on ilmselge, et üks toimetuse ei jõua ära kajastada kõike uudisväärtslikku, mis juhtub. Miks siis on ühel meediaväljaandel nii kõrged nõudmised oma toimetuse, oma töötajate suhtes?

Nagu teooriaosast selgus, siis üheks põhjuseks on majanduslik surve. Erameedia püüab Facebooki ja Google'iga konkureerides ellu jääda ning teeb suures osas oma valikuid lähtuvalt sellest, mis on ettevõttele tulus. Eesti Rahvusringhääling jällegi näeb end erameedia konkurendina ning soovib seda arengut jätkata, tuues oma eelarvestrateegias välja, et "konkurents tähelepanu pärast on suur ja jätkuvalt kasvav; ERRil on kohustus ja vajadus säilitada mõjukat positsiooni ühiskonnas" (ERRi eelarve, 2019). Niisugune olukord on viinud selleni, et meediaväljaanded tunnevad, et peavad, nui neljaks, kajastama kõike seda, mida kajastavad konkurendid, ning tegema seda paremini ja kiiremini. Teorias täiesti absurdne – mida kinnitab nii minu teooria- kui tulemusteosa – kuid niisugune see toimetuste poliitika enam-vähem on. See on absurdne seetõttu, et parem ehk

kvaliteetsem on pöördvõrdelises seoses kiiremaga. Kuid üks ole ka toimetused seda mõistnud ning valinud kiirema kajastamise tee. Minu tulemuste alapeatükist "Ajasurve ja uudise kvaliteet" selgub aga, et ükski ajakirjanik sellega tegelikult rahul ei ole. Kõik ajakirjanikud vastasid, et ajasurve mõjutab uudise kvaliteeti ning kui nad saaksid, pühendaksid ühele loole rohkem aega, et lugu parem tuleks. Samuti tõid ajakirjanikud välja, et eelistaksid teha ühte lugu korraga, mitte mitut nagu reaalsuses. Üks ajakirjanik tõi ka välja, et ta tunneb, et kiirustamine on teema ja loo potentsiaali raiskamine ning see teeb teda kurvaks.

12st intervjuueritavast ainult kaks (ERRi tele- ja raadioreporter) töötavad konkreetse graafiku järgi ning nad ei tee töövälisel ajal tööd ega tunne, et nende töökoormus liiga suur oleks. Nad leiavad mõlemad, et töö- ja eraelu vahel on tasakaal ning et töö ei ole nende eluviisi oluliselt ebatervislikumaks muutnud. Minu hinnangul on see oluline tulemus ning suurepärase alus edasisteks uuringuteks. Selle põhjal võib püstitada hüpoteesi, et graafikupõhistel töökohtadel töötavatel ajakirjanikel ongi tööaja ning töövälise aja eristamisega korrast ning nad ei võta tööd koju kaasa. Samas on ka neil reporteritel võimalus töövälisel ajal teemasid otsida ja lugusid ette valmistada, seega see võis olla ka pelgalt kokkusattumus, et just need kaks indiviidi töövälisel ajal tööd ei tee.

12st intervjuueritavast kaks ütlesid, et teevad keskmiselt päevas üle kümne tunni tööd. Kuna see teeb ühe töönädala kohta üle 50 tunni tööd, siis see on tegelikult seadusevastane. Eesti töölepingu seaduses on kirjas, et ületunnitöö peab olema kokku lepitud tööandja ja töötaja vahel ning ületunnitöö hüvitamisel rahas tuleb maksta 1,5-kordset töötasu või hüvitada see vaba ajaga ületunnitöö ajaga võrdses ulatuses (töölepingu seadus, 2019). Seadusest selgub, et tööaeg võib olla kuni 52 tundi nädalas juhul, kui see on tööandja ja töötaja vahel kokku lepitud ja see ei ole "töötajale ebamõistlikult kahjustav". Kui ajakirjanik, ühiskonna valvekoer ja neljanda võimu esindaja töötab seadusevastaselt, siis tuleb tõdeda, et see on veidi ironiline. Samas, nagu selgus intervjuudest, siis paljud ajakirjanikud ei tea kuigi täpselt, mis neil lepingus on ja paljud tõid välja, et ei saa näpuga lepingus järge ajada. Selles kontekstis ei tule tegelikult üllatusena, et ületunnid ei ole ajakirjaniku kui töötaja ning toimetuse juhi kui tööandja vahel kokku lepitud. Intervjuudest pigem selgus, et tegemist on sõnatu kokkuleppe ja eeldusega, mille juured asuvad uskumuses, et ajakirjandus on elustiil ning ajakirjanik tuleb olla ööpäevaringselt. Paljud intervjuueritavad tõid välja, et nad ei tee plaane pikalt ette, sest teavad, et töö võib vahele tulla.

Selgus, et paljud intervjueeritavad ei saa ületöö eest rahalist tasu. Erameedia toimetustes tasustatakse ajakirjanikke vabade päevade pakkumisega, ERRis tasustatakse rohkem tehtud tööd niioelda tüki kaupa ja tüki hinnaga, aga kui ette nähtud tööle kulub rohkem aega, siis seda ei tasustata. Siinkohal võib küsida, miks peakski? On ilmselge, et ülemus soovib, et tema töötajad oleksid efektiivsed ja produktiivsed. Kuid siin tuleb jälle mängu töökoormus. Kui end juba tõestanud staažikas ajakirjanik teeb ületunde, et töö ära teha, siis on loogiline järeldada, et asi ei ole mitte ajakirjanikus, vaid tema liigeses töökoormuses. Üks ERRi reporter tõi ka intervjuus välja, et neil on ressursi vähe ning seetõttu "lihtsalt kõik teevad rohkem". Seega ei sõltu ületöötamine vaid isikuomadustest ja isiklikest valikutest, vaid ka toimetuse töökultuurist ja poliitikast. Seost toimetuse töökultuuri ning ajakirjanike ajakasutuse vahel maksab kindlapeale edaspidi uurida.

Reporter R_1 jõudis koos oma ülemusega järeldusele, et see "elukutse päevaplaan ei toeta seda, et inimene saaks korralikult süveneda". Paralleelselt leidsid nad, et ajakirjanikele just süvenemise eest palka makstaksegi. Ma seaksin selle tegelikult kahtluse alla, sest see on vaid ideaalis nii – reaalsuses makstakse palka lihtsalt töö ära tegemise eest, millesse süvenemiseks just kuigi palju aega ei jäeta.

Kokkuvõtteks tsiteerin oma intervjueeritavat:

R_5: Eks muidugi jah, võiks olla vähem tööpäevi ja töötundi, et saad rohkem ise elada ja perele elada, aga noh, see on igal pool niimoodi. Inimese vastu on küllaltki ebaõiglane see praegune tööriitm maailmas. 21. sajand, väga palju asju saaks teha teisiti, aga me ikka kõik rabame nagu hobused kuskil põllumajandusajastul.

Sellest järeldub, et reporterile R_5 ei tundu mitte ainult ajakirjanike, vaid üldse tänapäeva inimeste töökorraldus ebaõiglane ning tema hinnangul ei peaks nii palju rabama. Kuna minu intervjueeritavad tõi välja, et nad eelistaksid rahu ühte lugu korraga teha, siis usun, et nad kirjutaksid alla ka sellele tsitaadile.

5.3 Diskussioon

Ajakirjanike tööritmi ning seeläbi tööaja suurimaks otsustajaks on tähtjad. Toimetuste üldine poliitika on, et kui miskit uudisväärtuslikku juhtub, tuleb seda kajastada võimalikult kiiresti. See põhimõte on aga üha enam vastuolus reaalse olukorraga: inimesed loevad vaid uudiste pealkirju või kui loevadki uudist, siis vaid 38 sekundit (see arv kui veebiuudisel veedetud keskmine aeg on meeles Postimehe toimetuse live-ekraanidelt juunis 2018). Milleks siis uudise kirjutamisega vaeva näha, kui inimesed seda isegi ei loe?

Näib, et toimetustes ongi lahendusena võetud hoiak: kui inimesed tahavad materjali 38 sekundi jagu, siis teemegi kiiresti ja lühidalt. Kui klikk on käes, võib järgmise looga edasi minna. Ehk on ka ajakirjanike suure töökoormuse taga toimetuse soov pakkuda auditooriumile suuremat valikut? Sest mida suurem valik auditooriumil on, seda suurem on tõenäosus, et lugudel on kokkuvõttes ka rohkem klikkijaid või ostjaid? See ei pruugi nii alati olla, sest infomüra võib peletada rohkem, kui lugema kutsuda. Viimasel ajal on hakatud hindama aeglast ajakirjandust, mille üheks näiteks Eestis on ajakiri Edasi.org. Samas ei keskendu see ajakiri uudismeediale, ning uudis oma olemuselt ei saakski olla aeglane, sest mis oli uudis täna, pole enam uudis homme... või äkki mõne inimese jaoks siiski on? Paljud inimesed on otsustanud, et nad ei tarbi enam meediat, sest nad tahavad oma infovälja üleliigsest puhtana hoida.

Minu tööstki selgus, et ajakirjanikud sooviksid, et rõhk oleks kvaliteedil, mitte kvantiteedil. Tegelikult soovib seda ju ka lugeja. Probleem peitub, vähemalt praegu veel, meedia ärimudelites, mis katsetavad uusi viise, kuidas ellu jääda. Üheks neist on maksumüür, mis on tegelikult Eestis juba tasapisi kanda kinnitamas. Alguses inimesed küll kurtsid, kuid nüüd (ütlen seda lähtuvalt isiklikust kogemusest toimetuses) on sellest tasapisi saamas arvestatav tuluallikas. Tõsi küll, mitte nii arvestatav kui reklaamitulud. Ent kui ajakirjanik kirjutab väga hea ja populaarse loo, võib ta sellega teenida omale sisuliselt kuupalga või enamgi – tulu läheb küll esialgu otseselt ettevõttele, kuid mastaabi mõttes võib see nii olla.

Selleks, et väga häid ja populaarseid lugusid kirjutada, tuleb süveneda, nagu selgub ka minu tööst. Ajakirjanikud on väitnud, et kiirus on vastuolus ajakirjanduse maailmaparandusliku rolliga. Kiirustades ei saa ajakirjanik olla tõlgiks teiste elualade esindajate ja auditooriumi vahel, ei saa esitada ammendavat informatsiooni, öelda lugejale, mida see uudis suuremas pildis tähendab. Ehk jääbki üle vaid loota, et aeglane ajakirjandus tuleb aeglaselt ja jäädavalt, toimiva ärimudeli ja lahendustega meediamaastikule peale nagu soe tekk.

5.4 Meetodi- ja valimikriitika

Silmast silma süvaintervjuul, mille üheks positiivseks aspektiks on potentsiaalse usalduse tekkimine intervjuueerija ja intervjuueeritava vahel, on ka negatiivne aspekt: võib juhtuda, et intervjuueeritav ei ole valmis end avama mõne isikliku või tundliku küsimuse korral. Minu uurimisteema on kahtlemata isiklik ja tundlik, seega on oht, et mõned ajakirjanikud ei ole valmis end nende küsimuste peale avama, olgugi et minu töös on neile tagatud täielik anonüümsus. Tõrge võib tekkida puhtinimlikul põhjusel: mina olen nende jaoks võõras inimene, kuid siiski tunneme üksteist nime- ja nägupidi. Isiklike detailide avaldamine inimesele, kellega hiljem tööelus võidakse kokku puutuda, võib põhjustada ebamugavust. Samuti on oht, mis juhtus ka minu töös, et ma ei küsinud kõikidelt täpselt samu küsimusi. Ühest küljest on see semistruktureeritud intervjuu eripära, teisest aga tuleks siiski hoida fookust ning kõige olulisemad küsimused kõikidelt intervjuueeritavalt ära küsida. Teine sobilik meetod minu teema uurimiseks võiks olla kvantitatiivne semistruktureeritud ankeetküsitlus, kuid siis ei saaks mina uurijana olla 100% kindel, kes teisel pool arvutiekraani mulle vastab, samuti puuduks siis ka aktiivse kuulamise võimalus ning võimalus luua usalduslik kontakt. Kuid selle meetodiga saaks kaasata valimisse rohkem ajakirjanikke ning teha suuremaid üldistusi.

Minu valimi kriitikana võiks välja tuua selle, et ma püüan kaardistada liiga suurt gruppi inimesi – kõiki Eesti uudistetoimetuse ajakirjanikke. Võib-olla ei ole 12-liikmeline valim selleks piisav, kuid Kantar Emorgi küsitleb umbkaudu 1000 inimest ja üldistab saadud vastused kogu Eesti elanikkonnale, väites, et veaprotsent on minimaalne. Kuna mu 12-liikmelises valimis on pooled mehed ja pooled naised, pooled lühema ja pooled pikema staažiga ajakirjanikud nii trükist, raadiost

kui televisioonist, siis leian, et see valim peaks sellegipoolest sobima tegemaks üldistusi trendidest ja suundumustest ajakirjanike töökorralduses ja ajakasutuses.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas kirjeldavad uudistetoimetuse ajakirjanikud tööaega ning töövälisest aega, kuidas nad suudavad neil kahel vahet teha ning kas nad teevad tööülesandeid töövälisel ajal. Kaasnevalt uurisin, millisena tajuvad uudistetoimetuse reporterid oma töö mõju eraelule ja tervisele.

Teooriaosast selgus, et ajakirjanikutöö üks eripäradest on ebaregulaarne tööaeg, mille konkreetseks raamistuseks on vaid ajas üha tihenenud tähtajad. Samuti selgus, et ajakirjanike töökoormus on internetiajastul suurenenud, sest infot on rohkem ja tänu kaasas kantavatele arvutitele ja nutiseadmetele on ka rohkem võimalusi pidevalt tööd teha.

Minu töö peamise tulemusena võib välja tuua selle, et intervjueritud 12-st ajakirjanikust 9 tegelevad töövälisel ajal tööülesannetega ning 12-st ajakirjanikust 7 ei erista selgelt tööaega ning töövälisest aega. Töövälisel ajal tööülesannetega tegelemine tähendab nii uudisloo ettenähtust hilisemat lõpetamist kui kodus järgmiseks tööpäevaks ette valmistamist ning uute teemade otsimist.

Intervjuudest selgus, et tööaja ning töövälise aja kirjeldamine lühema ja pikema staažiga ajakirjanike seas oluliselt ei erine. Küll aga leidsin, et kaks reporterit, kes töötavad graafikupõhiselt, kellast kellani, ei tee töövälisel ajal tööd ega tunne, et nende töökoormus liiga suur oleks. Samuti leidsid mõlemad reporterid, et nende töö ja eraelu vahel on tasakaal ning töö ei ole nende eluviisi ebatervislikumaks muutnud. 12-st intervjueritavast 7 ütlesid selgelt, et ajakirjanikutöö on muutnud nende eluviisi ebatervislikumaks, mis väljendub peamiselt ebaregulaarses ja ebatervislikus toitumises, unehäiretes ning väheses liikumises.

Kaheksa intervjueritavat 12-st töid välja, et neil jääb töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks. Paljud intervjueritavad ütlesid, et nad ei tee pikalt plaane ette, sest teavad, et töö võib vahele tulla.

Tulemustest järeldub, et paljud ajakirjanikud ei oska tööalaseid piire kehtestada. Mõned ajakirjanikud seda siiski teevad, seega see ei ole võimatu ja paratamatu, nagu mõndadele mu intervjueritavatele näib. Samas selgub ka, et ajakirjanike ajakasutus sõltub toimetusesisest vaikimisi eeldusest, nagu ajakirjanik peaks ületunde tegema ning ka vabal ajal tööks valmis olema.

Minu tööst lähtuvalt võib edaspidi uurida, kuidas peab paika hüpotees, et graafikupõhise töö tegevatel ajakirjanikel on tänu graafikule piir tööaja ning töövälise aja vahel selgem ning seega nad ei taju oma töökoormust nii suurena, et nad peaksid ka töövälisel ajal tööülesandeid tegema. Lisaks tasub uurida, kuidas mõjutab toimetuse kui organisatsiooni töökultuur ajakirjanike ajakasutust.

Loodan, et minu bakalaureusetöö julgustab ajakirjanikke ületundidest ja üle töötamisest rääkima, vältima sellesse suhtumist kui paratamatusse ning vajadusel toimetuse sees kollektiivseid otsuseid tegema selle nimel, et ajakirjanikud tunneksid end tööd tehes hästi ja saaksid töötada motiveeritult, et nad ei raueks ning ühiskonna tegemistel hoitaks silm peal.

Ma tänan oma töö juhendajat Signe Ivaskit ning retsensenti Kaspar Kruupi, kes mõlemad uskusid, et minu töö on hea ja vajalik.

SUMMARY

Working time and time off work through the eyes of news reporters

The aim of this thesis was to find out, how do news reporters describe working time and time off work and whether they can feel the difference between these two. I also wanted to know if they perform work tasks while they are not officially at work anymore. Additionally I asked my respondents how does their job affect their health and private life.

Different researchers have concluded that one of the characteristics of working as a journalist is irregular working time, which is only framed by intense deadlines that have become more frequent in time. Researchers have stated that workloads have increased with the coming of the digital era because people can work anytime and anywhere with their laptops and smartphones.

The results of my thesis show that 9 out of 12 of the interviewed journalists are performing work-related tasks while they are officially not at work. 7 out of 12 journalists do not feel the difference between working time and time off work. Working while officially not at work means completing the news story after working time, preparing from home for the next day at work and finding new topics and material for news.

I found that describing working time and time off work does not differ among journalists with shorter or longer working experiences. I did find that two reporters who work scheduled shifts did not have problems differentiating working time and time off work. They also did not feel that their workload was too heavy. They claimed to have balance between work and private life and work to have not affected their health. 7 out of 12 journalists claimed that working as a journalist has had negative effect on their health, mainly expressed as irregular and unhealthy eating habits, sleeping disorders and insufficient physical activity.

8 out of 12 journalists pointed out that they have less time to spend with their close ones because of their work. Many respondents noted that they don't make plans far ahead because they know that they might have to work.

It appears that a lot of respondents cannot set boundaries between working time and private life. Yet some of them still do, so it can't be impossible and inevitable as some respondents seem to believe it is. Then again, it also appears that the usage of time among journalists depends strongly on the default presumption in newsrooms that a journalist has to work overtime and be ready for work in their free time.

In the light of my thesis, further research could be carried out on whether the difference between working time and time off work differs among those journalists, who work scheduled shifts, as it slightly appeared from my thesis. Also it is strongly worth researching how does the organizational culture of newsrooms affect the time usage of journalists.

KASUTATUD ALLIKAD

Ahola, K., Hakanen, J. (2014). Burnout and health. A. Bakker, C. Maslach (toim), *Burnout at work: a psychological perspective* (lk 10-31). London: Psychology Press.

Akerstedt, T., Fredlund, P., Gillberg, M. ja Jansson, B. (2002). Work load and work hours in relation to disturbed sleep and fatigue in a large representative sample. *Journal of Psychosomatic Research*, 53, 585–588.

All, H. (2017). Kommunikatsioonivahendite mõju erineva kogemustasemega ajakirjanike ajakasutusele. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

All, H., Janson, K., Ivask, S. (2017). Time-efficient and time-consuming practices among journalists in communicating with the sources. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 9 (1).

AS Ekspress Grupp: 2018. aasta IV kvartali ja 12 kuu konsolideeritud auditeerimata vahearuanne. Kasutatud 21.05.2019

<https://cns.omxgroup.com/cdsPublic/viewDisclosure.action?disclosureId=877239&messageId=1104037>

Bakker, A., Demerouti, E. (2007). The Job Demands-Resources model: state of the art. *Journal of managerial psychology*, 22, 309–328.

Bourdeau, S., Houlfort, N., Leduc, C. ja Philippe, F. L. (2018). A comprehensive understanding of the relationships between passion for work and work–family conflict and the consequences for psychological distress. *International Journal of Stress Management*, 25, 313–329.

Claessens, B.J., Van Eerde, W., Rutte, C.G., Roe, R.A. (2007). A review of the time management literature. *Personnel review*, 36, 255–276.

Cook, B., Banks, S. (1993). Predictors of Job Burnout in Reporters and Copy Editors. *Journalism Quarterly*, 70, 108–117.

Cooper, C.L., Harrington, J.M., Spurgeon, A. (1997). Health and safety problems associated with long working hours: A review of the current position. *Occupational and Environmental Medicine*, 54, 367–375.

Eesti Rahvusringhäälingu eelarve. (2019). Kasutatud 24.05.2019
https://files.err.ee/files/ERR_eelarve_2019.pdf

Gynnild, A. (2016). Applying Grounded Theory in Media Production Studies. Paterson, C., Lee, D., Saha, A., Zoellner, A (Toim). *Advancing Media Production Research. Shifting Sites, Methods, and Politics* (lk 115-130). United Kingdom: Palgrave Macmillan.

Janson, K. (2017). Maakonnalehtede ajakirjanike tunnetatavad tööülesanded. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Harro-Loit, H., Lauk, E. (2016). Journalists in Estonia. Kasutatud 19.05.2019 https://epub.ub.uni-muenchen.de/29706/1/Harro-Loit_Lauk_Country_report_Estonia.pdf

Harro-Loit, H., Tooding, L.-M. (2017). Aja kiirenemise tunnetus ühiskonnas. *Kaja*, 37, 18–21.

Herbert, J. (2016). *Journalism in the Digital Age: Theory and Practice for Broadcast, Print and Online media*. New York: Routledge.

Ivask, P. (2018). Eesti Meedia meediaäri kahjum süvenes. *Äripäev*, 29. august.
<https://www.aripaev.ee/uudised/2018/08/29/eesti-meedia-meediaari-kahjum-suvenes>

Ivask, S. (2018). *The role of routines, demands and resources in work stress among Estonian journalists*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Kivi, E.-L. (2016). Uudiste loomiseks kuluva aja mõõtmine ja ajakirjanike tööruumide kaardistamine. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Kruikemeier, S., Lecheler, S. (2016). Re-evaluating journalistic routines in a digital age: A review of reasearch on the use online sources. *New media & society*, 18, 156–171.

Külaots, K. (2015). Ajakirjanike üleminek kommunikatsioonivaldkonda, peamised põhjused. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Külaots, K. (2017). Nädalalehe ajakirjanike tööruutimid ning stress Eesti Ekspressi ja Maalehe näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Laherand, M.- L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Sulesepp.

Leiter, M., Maslach, C. (2016). Understanding the burnout experience: recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 15, 103–111.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4911781/>

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 10.01.2019 <http://samm.ut.ee/intervjuu>

MacDonald, J.B., Saliba, A.J., Hodgins, G. ja Ovington, L. A. (2016). Burnout in journalists: A systematic literature review. *Burnout Research*, 3, 34–44.

Maskaly, M. (2008). Life Balance is the Key to Avoiding Burnout. *The Quill*, 96, lk 29.

Nikkolo, M. (2010). Ajakirjanike töörahulolu kujundavad tegurid. Magistritöö. Tartu ülikool, ettevõttemajanduse instituut.

Nygren, G., Witschge, T. (2009). Journalistic Work: A Profession Under Pressure? *Journal of Media Business Studies*, 6, 37–59.

Orav, A.T. (2019). Ajakirjanikuna töötamise mõju tervisele: ületunnid, töö-eraelukonflikt ning söömis- ja magamisharjumused. Seminaritöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Parker, S.K., Teuchmann, K., Totterdell, P. (1999). Rushed, unhappy, and drained: an experience sampling study of relations between time pressure, perceived control, mood, and emotional exhaustion in a group of accountants. *Journal of Occupational Health Psychology*, 4, 37–54.

Puuraid, P. (2014). Eesti päevalehtede ja nende lisalehtede uudistetoimetuste ajakirjanike läbipõlemise uuring Maslach Burnout Inventory meetodil. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Rau, R. ja Triemer, A. (2004). Overtime in relation to blood pressure and mood during work, leisure, and night time. *Social Indicators Research*, 67, 51–73.

Reinardy, S. (2010). Need for Speed onto Internet Clashes with Journalistic Values. *Newspaper Research Journal*, 31, 69–83.

Rosa, H. (2013). *Social acceleration. A new theory of modernity*. New York: Columbia University Press.

Rubin, H. ja Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: the art of hearing data*. California: SAGE Publications.

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 10.01.2019 <http://samm.ut.ee/valimid>

Siil, V. (2017). Spordiajakirjanike läbipõlemist soosivad või ennetavad ja tõrjuvad tegurid pikemal pingeperioodil. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

The Joy of Absence. (2019). *The Economist*, 16. mai. Kasutatud 19.05.2019.
<https://www.economist.com/business/2019/05/16/the-joy-of-absence>

Töölepingu seadus (20.01.2019). *Riigi Teataja*. Kasutatud 24.05.2019
<https://www.riigiteataja.ee/akt/110012019021>

Lisa 1. Intervjuu kava

I

1. Kui kaua oled selles toimetuses töötanud?
2. Kui pikk on su ajakirjanikutöö staaž üldiselt?
3. Millal sõlmiti tööleping siia toimetusse tööle asudes?
4. Kas lepingut on vahepeal uuendatud?
 - 4.1. Kui jah, siis millised muutused olid?
5. Milline on su töökoormus? (Kas töötad täiskohaga?)
6. Mitu tundi sa iga päev keskmiselt töötad?
7. Kas pead olema ka valves? Kui tihti? Nädala sees/nädalavahetusel?
8. Millised on su igapäevased tööülesanded? Kas on kujunenud rutiin?
9. Kas mingeid ülesanded on sulle sinu staaži jooksul lisandunud?
10. Kas sa tegeled aeg-ajalt ka ülesannetega, mis pole lepingu alusel määratud?
11. Kas lisaülesannete tegemise eest saab midagi?

II

12. Mis on sinu jaoks tööväline aeg?
13. Kas täidad tööülesandeid ka töövälisel ajal?
14. Miks?
15. Kas sa loed töövälisest töötamisest ületundide alla?
16. Kas oled ajakirjanduses olnud aja jooksul õppinud ületunde vältima? Mida selleks teed?
18. Kas ajakirjanikud kasutavad omavahel rääkides mõistet “ületunnid”?

19. Kas ületundidest rääkimine on tabu?
20. Kas pea- või tegevtoimetaja jälgib, kui kaua ajakirjanikud tööd teevad?
 - 20.1 ... tasustab ületunde?
21. Kas ajakirjanik saab vastu võtta otsuse, et ta töötab teatud kellaajast teatud kellaajani ja ei tundigi rohkem?
22. Kas tajud toimetuses survet teha ületunde?
23. Kas tööajast kauem töötamine võib olla seotud konkurentsiga? Kuidas
24. Kas ajakirjanikutöö pakub sulle hasarti?
25. Kas otsid töövälisel ajal uute lugude jaoks materjali?
26. Kas eelistad teha mitut lugu korraga või teha korraga ühte lugu ja põhjalikumalt?
27. Kas tunned, et ajasurve mõjutab uudise kvaliteeti?

III

28. Kas oled märganud, et sul jääks töö tõttu vähem aega lähedastega veetmiseks?
 - 28.1 ... hobidega tegelemiseks?
29. Kuidas su lähedased suhtuvad sellesse, et sa oled ajakirjanik?
30. Kas sul on raske hoida tasakaalu töö- ja eraelu vahel?
31. Kui tihti oled pidanud oma plaane töö pärast tühistama?
32. Mis on ajakirjanikutöö juures kõige pingelisem?
33. Mida teed pingete maandamiseks?
34. Kas ajakirjanikutöö on mõjutanud sinu eluviisi ebatervislikumaks?
 - 34.1 Kuidas?
35. Kui tihti toitud ebatervislikult / magad vähe, sest tööasjad on tekitanud stressi, võtnud liiga palju aega?
36. Kuidas tuleb toime psühholoogiliselt raskete temadega?

37. Kas hoiad öösel telefoni sees, hääletu peal või lülitad välja?
38. Kas oled märganud teistel ajakirjanikel ebatervislikke eluviise?
39. Miks otsustasid ajakirjanikuks hakata?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anna Teele Orav (sünnikuupäev: 21.07.1996),

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

"Tööaeg ja tööväline aeg uudistetoimetuse ajakirjanike silme läbi",

mille juhendaja on Signe Ivask,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

1. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anna Teele Orav
27.05.2019